

رسالة في الدماء الطبيعية للنساء
(للحرمين والجمعية)

**Nin Cikan ye musow ya joli
malɔnniw ko la.**

Nin Cikan ye musow ya joli malɔnniw ko la.

Muhamadu bin Solihi Al-Usaymin

Nin ye Cikan musow ka joli malɔnniw ko la.

Ni sebeli kela ni lɔnnibagaba ka sebelikena ye.

Min ye Muhammad bin Solihi Al-Usaymin

Alla ka yafa a ma, ani a bangebaw, ani silamaw
bɛɛ.

N'be n'ka kitabu damine ni Alla tɔɔ barikama ye,
min ye dunya hine lawasani tigi ye, min ye lahara
hine kerekere ni tigi ye.

Tano be Alla ye, an b'A tano, an be demɛ jini A fɛ,
an be yafa jini A fɛ, an be tubi ka kɔsegi A ma. Ani
an be tanga jini Alla fɛ ka bɔ an niw ka jugumanw
ma, ani ka bɔ an ka kewale jugumanw ma. Mɔɔ min
Alla y'a kanda, filibaga te o tigi la, wa mɔɔ min A y'a
lafili, kandabaga te o tigi la, Ani ne be sereya ko tigi
gere tey ni Alla kelen tɛ, jɛnɔɔgon t'Ala Ani ne be
sereya ko Muhammadu ye A ka jɔn n'A ya ciden ye,
Alla ka nɛma ni Aka kisi be A ye, ani A ya denbaya,
ni A ka sɔhabaw, ani mɔɔ min ye o ladegi ko puman
kela fo ka se sara lon ma.

O kɔfɛ: joliw minw be muso sɔɔ, olu ye kalolabo
joli, ani bana joli, ani bange joli, olu ye kɔɛ baw le
ye minw lakalili ani o kitiw lɔnni ye ko ye mɔɔw
mako be se min ma, ani ka fili faranfasiya ka bɔ can
na karamɔɔw ya kumaw la o ko la, Wa sɛmeli ye
kɛ, fɛn sankɔɔtali la walima a lafoli la, o ye kɛ fɛn
kan min nana Kurana ni Hadisa kɔɔ.

1- Sabu olu fila le ye Alla kɔrɔtani ya sariyaw lɔsen jɔnjɔn fila ye, sariya minw A ka pini A ka jɔnw fɛ k'o ya bato o kan, ani A k'o wajibiya o kan.

2- Ani sabula ka sɛmɛ Kitabu ni Sunna kan o bena ni hakilisigi, dusukun lafiya, ninkun lawasa, ani yɛrɛkun lagwɛninya ye ka bɔ sariya ya minɛli la.

3- Sabu fɛn fɛn te Kurana ni Hadisa ye dalilu be pini o bɛɛ la le, n'ga o te kɛ dalilu ye.

Sabu dalilu si tey fɔɔ Alla kɔrɔtani ka kuma la ani A ka ciden ka kuma la Alla ka nɛma ni kisi b'A ma, a b'o cogo kelen na lɔnnibagaw ya kuma ka bɔ Sɔhabaw la, kuma la min ka giri, n'ga o sarati ye fɛn si kana kɛ Kitabu ni Sunna kɔɔ min b'o fɔnkɔɔgonya, Ani sɔhaba gɛrɛ ka kuma kana a fɔnkɔɔgonya, ni fɛn dɔ be Kurana ni Hadisa kɔɔ min be a fɔnkɔɔgonya, a be wajibiya ka tugu fɛn kɔ min be Kurana ani Hadisa le kɔɔ. Ni sɔhaba gɛrɛ ya kuma k'a fɔnkɔɔgonya, pinini be kɛ ka kologirinyali kɛ kuma fila ni jɔgon cɛ, ni min kologirinya la o be ta, Alla kɔrɔtani ko:

﴿...فَإِنْ تَنَزَّعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا﴾

ni a fɔnan jɔgon kɔ fɛn o fɛn la, a ye o kɔsegi Alla ani kira ma n'a sɔrɔ aw limaniya la Alla ma ani lon laban; ole kafisa ani ole kɔ kapi. [Suratu An Nisaa: 59].

Ni ye cikan surun ye ni joliw ni o kitiw jefoli kan makow be se min ma, a kɔnɔfenw ye tilanyɔrɔ nataw ye:

- tilanyɔrɔ fɔlɔ: lada joli kɔrɔ ani a lapini.
- Tilanyɔrɔ filanan: kalolabɔ wagati ani a dan.

Tilanyɔrɔ sabanan: fɛn minu bena don kalolabɔ kan.

Tilanyɔrɔ naninan: kalolabɔ kitiw.

•Tilanyɔrɔ lorunan: bana joli ani a kitiw.

Tilanyɔrɔ wɔɔrɔnan: bangeli joli ani a kitiw.

•Tilanyɔrɔ wolonfilanan: ka fɛn labara minw be kalolabɔ bali walima k'a la na, ani fɛn minw be kɔnɔmaya bali walima k'abe.

Tilanyɔrɔ fɔlɔ: kalolabɔ kɔrɔ ani alapini.

Lada joli kɔrɔ arabukan gweni na: fɛn jigili ani a borili.

Sariya kɔnɔ: o ye joli ye min be bɔ muso la a dan cogo yɛrɛ kaman ni a ma kɛ sababu gɛrɛ ye, a be bɔ wagatiw le la minw lɔnni le. O ye joli malɔnni ye, a te bɔ bana kɔson, walima mandimi nɔn, walima benli sababu, walima denwolo. Komi a ye dan cogo joli ye; a be fɔrɔgonkɔ ka kɛrɛ ni muso ka lahalaya ye, ani a sigiyɔrɔ, ani a ka yɔrɔ cogoya; o le kɔson musow be danfara a la cogo la min gwenin ne.

Lapini min b'a la: Komi ni dengɛrɛnin b'a bamuso kɔnɔ a te se ka balo fɛn na mɔɔɔ tɔw be balo min na, wa hali danfɛn minw be hinɛ a la ka tɛmɛ danfɛnw bɛɛ kan, olugu te se ka domini si di a ma, o

tuma na Alla korɔtani ka joli bɔ muso kɔnɔ min be den balo a bamuso kɔnɔ k'a sɔrɔ a mako te domini ni domini yeɗemani na; o be don a fari la a barakun fɛ, o la; joli be don a jolisiraw la k'a balo, barikala be Alla ye, Ale min ye danbaga bɛɛ la puman ye.

Ni le ye lapini ye nin kalolabɔ la; o kɔson, ni muso ka kɔnɔ ta, kalolabɔ be tige a la, a te kalolabɔ ye fɔɔ tuma dɔw la. O cogo kelen na, bamuso minw be sinji di den ma, olu damadɔ le be kalolabɔ, kuma tɛ sinji dili damine tuma na.

Tilanyɔrɔ filanan: kalolabɔ wagati ani a janya.

Tilanyɔrɔ nin na, kuma be lɔyɔrɔ fila la:

Lɔyɔrɔ fɔlɔ: Saan jate min na kalolabɔ be damine.

Lɔyɔrɔ filanan: kalolabɔ wagati janya.

Min ye lɔyɔrɔ fɔlɔ ye: Kalolabɔ bena saan minw na, o ye saan tan ni fila ni saan biloru cɛla ye, muso be se ka kalolabɔ sanni o ka se walima o kɔfɛ ka keɲɛ n'a ka cogoya ye, a sigiyɔrɔ ani wagati cogoya ye.

Lɔnnikelaw, Alla ka hine ola, o fɔnan jɔgon kɔ: Yala saan tigitigi dɔ bey, kalolabɔ be kɛ min na; muso te kalolabɔ sɔrɔ ka kɔn o jɛ wala o kɔfɛ, ani joli min bena ala ka kɔn o jɛ wala o kɔ, o ye nɔɔɔ joli ye, kalolabɔ ta tɛ wa?

Lɔnnikelaw ma ben kelen ma o ko la; Daarimiyu ko - a keni kɔfɛ ka lɔnnikelaw ya fɔnɔɔgonya lakali - : nin bɛɛ ye fili le ye n'fɛ! Sabula nin bɛɛ be segi ka

taga sɔɔɔli le ma, ola, jate min o min sɔɔɔla, cogoya o cogoya la ani si o si la, a wajibiyala k'a kɛ kalolabo ye, wa Alla kɔɔɔtani le ye lɔnnikelaw bɛɛla belebebeba ye¹.

Daarimi ka min fɔ, ole ye sɔwaba ye, ani ole ye Sheyk Islam Ibn Taymiyya ka sugandili ye², ola, ni muso ka kalolabo ye, a be ladajoli la, hali ni a be saan kɔɔɔntɔn duguma walima saan biloru sanfɛ. sabula kalolabo ka kitiw Alla n'a ka ciden ye o dɛn a sɔɔɔli le la, wa o ma saan bila o la. O kɔson, a wajibiyala ka segi a sɔɔɔli le ma kitiw dɛn na min na. Wa ka saan dɔ bila ko kalolabo be kɛ ole la o mako be dalilu la ka bɔ Kitabu walima Sunna la, n'ga dalilu si te ola.

Min ye lɔyɔɔɔ filanan ye, ni o ye kalolabo wagati ye, o kɔɔɔ ye a wagati berɛya.

Lɔnnikelaw fɔnan jɔgonkɔ caman o ko la fo ka se kumakan wɔɔɔɔ walima wolonfila ma. Ibn Al-Munzhir ko, -Alla ka hinɛ a la-: jamakulu dɔ ko: dan te kalolabo fitini ni a caman na tele jate la³.

N'ko: Kuma nin be inafɔ Daarami ya kuma tɛmɛnin, o ye Sheyk al-Islam Ibn Taymiyyah ka

¹ muso min kunmasiri la kalolabo la o ya kitiw, Al-Daarimi le y'o sebe (gafe: 17).

² Bukhari y'o lakali kalolabo kitabu la, ni ye babu ye: Muso min be kalolabo la, o b'a ka Heji bara bɛɛ kɛ fɔɔ Alla ya So lamini: Hadisa la min jate ye (305), ani Muslim: Heji kitabu la, babu la Ihram cogoyaw, hadisa la min jate ye (1211).

³ Bukhari y'o lakali: kitabu'l Umrah, ni ye babu ye: Umra sara be bɛn ni jijali min kela a la, hadisa la min jate ye (1662), ani Muslim: kitabu Hajj la, nin ye babu ye: Ihramu cogoyaw, hadisa la min jate ye (1211).

sugandili ye fana, ani o le ye sawaba ye; Sabu Kurana ni Hadisa ni jatemine b'o le yira.

a daliluya folo ye: Alla korotani ka kuma ye:

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ...﴾

﴿Wa o b'i pininkala kalolabo ya ko la; a fo ko: o ye nogo le ye, o kɔson a y'a yere mabo musow la kalolabo wagati la, wa a kana gere ola fo o ka saniya...﴾ [Suratu Al Bakara: 222], Ola; Alla ka genni laban ke saniya ye, A ma a laban ke tele kelen ni su kelen temeli ye, wala tele saba, wala tele tan ni loru. O b'a yira ko kiti sababu ye kalolabo le ye, a sorola la ani a sorobaliya la, Ni tuma min na kalolabo sorola, a kiti be sabati, ani ni muso saniyala ka bo a la, a kitiw be wili.

Dalilu filanan: Hadisa min sabatila Sahih Muslim kono ko Nabipuma, Alla ka nema ni kisi b'a ma, A ko Aisha ma tuma min a ka kalolabo ye k'a to Umrah bara:

«أَفْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ، غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهُرِي». قَالَتْ: فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ النَّحْرِ طَهَّرَتْ، فَأَفَاضَتْ.

Heji kela be fen o fen ke i y'o bee ke, n'ga i kana Alla ka So(Kaba) lamini fo i ye saniya. Aisha ko: Tuma min na seliba lon sela, a saniya la, a ka Alla ya So lamini. Fo ka taga Hadisa laban na¹.

A nana Sahih fila kono ko Nabipuma -Alla ka nema ni kisi b'A ma- ko a ma:

¹ Sariya ka kitiw den togo minw na, o cikan (gafe: 35)

«انتظري فَإِذَا طَهَّرْتَ فَأَخْرِجِي إِلَى التَّعِيمِ»

«kɔɔni kɛ, n'i saniya la; i ye bɔ ka taga Tanhim la o ye ganiya ta yɔɔ dɔ ye»¹, Nabipuma -Alla ka nema ni kisi b'A ma- ye Saniyali kɛ genni laban ye, a m'a laban kɛ wagati kerekereɓi dɔ ye. O b'a yira ko kiti be den kalolabo le la, a sɔɔli ni a sɔɔbaliya.

Dalilu sabanan: nin jate ani faranfasiya minw fɔla lɔnnikɛla dɔw fɛ nin ko la, o te sɔɔ Alla kɔɔtani ya kitabu kɔɔ, o te sɔɔ Alla ya ciden ka sunna la -kisi ni nema b'A ye-, k'a sɔɔ makoya, walima ajunanko gwɛlen yere b'o bangeli jini. Ni a tun ye fɛn ye min jagoyala jɔnw kan k'a famu ani ka Alla batoli kɛ n'a ye, Alla ni A ka Ciden tun bena a lakali ka bange mɔgo bɛɛ ye; kiti nafama minw be lɔ o kan o kɔson, inafɔ seli, ani sun, ani furu, ani furu sa, ani cɛn tilan, ani kiti gerɛw, Inafɔ Alla n'A ka Ciden ye seliw jate da n'o wagatiw n'o rukuw n'o sujuduw bange cogo min na, ani jaga, a nafolow n'a hakeyaw n'a jate n'a diyɔɔw, ani sun, a damine wagati n'a tige wagati, ani wagati min na a be don saan kɔɔ, ani heji ani fɛn minw yere mase ninu ma, hali domini ni mini ani sunɔgo ani kafɔɔgonya ani sigi ani bon donni ni bɔli jogow, ani so kɔfɛ taga jogow, hali saniyali la masusali jate, fo ka se o jɔgonna ko gerɛw ma, o ko fitiniw ni ko baw la, Alla ka dina dafa ni minw ye, ani ka nema dafa limaniya bagaw kan n'o ye, inafɔ Alla kɔɔtani ko cogo min:

¹ a be kitabu tɛmenin kɔɔ (gafe: 36).

﴿...وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِّكُلِّ شَيْءٍ...﴾

{...wa Ne (Alla) ye Kurana jigi I kan, k'a ke fen bee walawala бага ye...} [Suratu An Nahl: 89], Ani Alla korotani ko:

﴿...مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ...﴾

{...Kuranaba ma ke baro kan ye min be laben galon boloma, n'ga cantigiya бага le kitabu temeninw la, ani dina kow bee lajени walawala бага le ...} [Suratu Yusuf: 111].

Ola; tuma min na o jateli ninuw ani o faranfasiya ninuw ma sorɔ Alla korotani ya Kitabu konɔ walima Alla ya Ciden ya hadisa konɔ- kisi ni nema b'A ma, a bange la ko semeli te ke o kan. n'ga yere seme be ke kalolabo tɔgo yere le kan, ale min sariya kitiw sirila a la, a sorɔli la ani a sorɔbaliya la. O dalilu nin -n'o ye: ko kiti fo baliya Kurana ni Hadisa konɔ, o ye dalilu ye a jate baliya kan- o b'i nafa ni yoro nin na ani yoro gerew ka bo lonni kopew la; sabula sariya kitiw te sabati fo ni dalilu ye ka bo sariya la, ka bo Alla ka kurana la, walima A ya Ciden ya sunna, Alla ka kisi ni nema b'A ye, walima benkan malonnni, walima Sumanni ko puman. Sheykul' islam Ibnu Taymiya ko a ka qaida do la: "O do ye kalolabo tɔgo ye, Alla korotani ye kitiw caman siri ola Kitabu ni Sunna la, A ma a dogɔya wala a caya jatemine, wala Saniya min be kalolabo fila ce, k'a sorɔ manton bee lajени mako be a la. Wa a arabu kan fana te faranfasiya ke jatemine ni jatemine gere ce. Ola sa;

mɔɔɔ o mɔɔɔ ye dan bila ola, o tigi ka Kitabu ni Sunna fɔnkɔɔɔɔɔɔɔɔ¹. A ya kuma bana.

Dalilu naninan: jatemine, o kɔɔɔ ye ko: sumani kecogo min kapi ni a be ben sema tuma bee, o dalilu ye ko Alla kɔɔɔtani ka kalolabɔ sababu yira ko nɔɔɔ le, ola; wagati o wagati ni kalolabɔ sɔɔɔ la a b'a yira ko nɔɔɔ bey, faranfasiya si te lon filanan ni lon fɔɔɔ cɛ, wala lon naninan ni sabanan cɛ. faranfasiya si fana te lon tan ni wɔɔɔɔɔɔɔɔɔ ni lon tan ni lorunan cɛ, wala lon tan ni seginan ni lon tan ni wolonfilanan cɛ, Kalolabɔ ye Kalolabɔ le ye, ani nɔɔɔ ye nɔɔɔ le ye, ola; sababu be lon fila bee la cogoya kelen. O tuma, cogodi faranfasiya be ɲɛ lon fila ni ɲɔɔɔɔ cɛ k'a sɔɔɔ sababu kelen nin be sɔɔɔ o fila bee la? Yala nin te sumaniko ɲuman fɔnkɔɔɔɔɔɔɔɔ wa? Yala sumaniko ɲuman te le k'a fɔ ko lon fila kiti ye ke kelen ye sabu o keɲɛ la sababu la wa?

Dalilu loruna: Minw ka dan sigi kalolabɔ jate da la, olu ya kumaw te kelen ye ani o te ben ɲɔɔɔɔ ma, o b'a yira ko dalilu si te o ko la a be jagoya an kan ka tugu min kɔ, n'ga, o ye kitiw le ye minw sigi la jijaw kan fili ni sawaba be se ka sɔɔɔ ola, a dɔ tey k'o le ka kan ka labato ka dɔ to, wa segili ka kan ka ke Kurana ni Hadisa le ma ni fɔnkɔɔɔɔɔɔɔɔ sɔɔɔ la.

Ni kuma nin fanga gwela: n'o ye ko dan te kalolabɔ fitini wala a caman na, ani k'o le kuma ye

¹ a be kitabu temenin kɔɔɔ (gafe :38).

min ka giri, Wa bana joli bangeli ani a kitiw bena, ni Alla kɔrɔtani son na.

Sheykul' islam Ibnu Taymiya ko: ni fɛn o fɛn be bɔ muso denso la, o lasili ye ko kalolabɔ le, fɔɔ dalilu ye na k'a fɔ ko bana joli le¹.

A ko fana: Joli o joli sɔrɔla, o ye kalolabɔ le ye, ni a ma lɔn ko Joli le min be bɔ joli sira dɔ la wala mandimi nɔn dɔ la².

Ani Kuma nin, cogo min na a ka kenɛ dalilu fan fɛ, o cogo kelenna a le le famuyali ka nɔɔ, wa a bara ka nɔɔ ka tɛmɛ dan sigi bagaw ya kuma kan. Wa min be o cogo la, sɔn ka kan ka kɛ ole ma, sabu a be bɛn silamaya dina nii n'a sigilan ma, o ye a famuya ni a bara nɔɔya ye. Alla kɔrɔtani ko:

{...وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ...}

{...A(Alla) ma gwɛɛya si kɛ aw kan dina la...}
[Suratu Al-Hajj: 78], Ani Alla ya Ciden ko- Alla ka nɛma ni kisi b'A ma:-

«إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ أَحَدٌ إِلَّا غَلَبَهُ فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا».

«Dina ka nɔɔ, wa nɔɔ si te dina gwɛɛya fɔɔ dina be giriya o tigi kan. Ola; a ye dume sawaba kan, ni a

¹ Bukhari y'o lakali: Kitabul' Iman la, ni ye babu ye: Dina ka nɔɔ, hadisa la min jate ye (39), ka bɔ Abu Hurayrata la, Alla ka diɲɛ a ma.

² Bukhari y'o lakali: Kitab: fisamatiya kerekereɲiw ko fɔ yɔɔ, ni ye babu ye: Nabijuma mankuɔ fɔla min na nɛma ni kisi b'A ma, hadisa la min jate ye (3560), ani Muslim y'o lakali: Kitabu kɔnɔ: fisamatiyaw ko fɔ yɔɔ, ni ye Babu ye: Ciden y'A yɛɛ yɔɔ majanya jurumuɲ la nɛma ni kisi b'A ma, hadisa la min jate ye (77/2327).

ma se ola a ye gere sawaba la, a ye a nisondiya ni sara sawa ye». Bukhari y'o lakali.

Ani a tun be A jogow la, nema ni kisi b'A ma

«أَنَّهُ مَا خَيْرَ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَحْسَرَهُمَا مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا».

«sugandili ma di a ma ko fila ce fwa A b'o fila la kowoman le ta n'o m'a ke jurumu ye»².

Konoma ya kalolabo:

Wagati caman; ni muso ka kono ta, joli be tige a ma, Imam Ahmad ko -Alla k'a hinc a la: «musow be kono lon ni ladajoli tigeli le ye»³.

Ni muso konoma ka joli ye denwolo pefe wagati donin na inafu tele fila walima saba, ani denwolo dimi be ni a ye, o ye denwolo joli le ye, Ni a kela sani denwolo ce ni wagati jan ye, walima sanni denwolo ce ni wagati surun ye, n'ga denwolo dimi te ni a ye, o tuma o te denwolo joli ye. N'ga, a be ke kalolabo ye wa ka kalolabo kitiw sabati a kan, walima a be ke joli gere le ye kalolabo kitiw te sabati a kan?

sawali be lannikelaw ce nin ko la, wa a sawaba ye min ye: o ye ko kalolabo le, ni a kela a ya kalolabo cogo la; sabu joli min be bo muso la a laslu ye ko kalolabo le, ni sababu si tey min b'a bali ka ke kalolabo ye, wa foy te Kitabu ni Sunna kono min be konoma ya kalolabo bali.

¹ a be Majmuul Fatawa Kitabu kono (238/19-239).

² a be Al-Awsat Kitabu kono (356/2).

³ Al-Mughni Kitabu kono file (405/1).

Nin ne ye Maalik¹ ni Shafi'i² ka taga sira ye, ani Sheykul Islam Ibnu Taymiya tagala min kan; a ko Al-Ikhtiyaraat kɔɔ (gafe. 30): Al-Bayhaqi y'a lakali lakalili cogo la ka bɔ Ahmadu fɛ, a y'alakali fana ko a segila ole ma.

Ola; muso kɔɔma ani muso min kɔɔma tɛ o bɛɛ ya kalolabɔ kitiw ye kelen ye fɔɔ yɔɔɔ fila:

Yɔɔɔ fɔɔɔ: Furusa, a haramuya la ka muso furu sa min be ala kalolabɔ la ni a kɔɔma tɛ, n'ga a te haramuya kɔɔma la; Sabula ka muso furusa kalolabɔ la min kɔɔma tɛ, o be Alla kɔɔɔtani ya kuma fɔɔkɔɔɔgonya:

{...فَطْلُوْهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ...}

{...a y'o furusa o ya saniya wagati la...} [Suratu At Talaq:1], N'ga muso kɔɔma furusali a ka kalolabɔ tuma na, o te Alla ka kuma kan sɔɔɔli ye; sabu ni mɔɔɔ min ka kɔɔma furusa, o tigi k'a furusa a ya Lada wagati le la, a kela a be kalolabɔ la walima a saniya la; sabula a ya lada dɛnni be a ya kɔɔ le la. O kɔɔson, a te haramuya a kan k'a furusa kafɔɔɔgonya kɔfɛ, o ni muso tɔw ya kiti te kelen ye.

Kiti Filanan: Muso kɔɔma ya lada sigi te ban ni kalolabɔ ye, o ni muso tɔw ya kiti te kelen ye; Sabula kɔɔma ya lada sigi te ban fɔɔ n'a jigi la; a kela a be kalolabɔ ye walima a t'ayela. Alla kɔɔɔtani ya kuma kɔɔson:

¹ a be Al-Mudawwana kɔɔɔ(1/ 155), ani An-Nawadir wa az-Ziyadat (1/ 136).

² Ikitilafu Al-fukahā Marwazi ka min sɛbe (gafe: 193), Al-Awsat (2/ 239).

{...وَأُولَٰئِ الْأَحْمَالِ أَجْلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ...}

{... muso kɔɔmaw ya lada sigi ban be ke ni o jigili le ye...} [Suratu At talaq :4].

Faslu sabanan: ko minw be don kalolabo kan

Fen minw be don kalolabo kan o ye suguya damado:

Sougouya folo: do ye fara a kan walima do ye bo ala, inafɔ muso ya lada ye ke tele wɔɔɔ ye, o tuma joli be na fo ka se tele wolonfila ma, walima a ya lada be ke tele wolonfila ye, k'a sɔɔ a be saniya tele wɔɔɔ la.

Suguya filanan: a ya kalolabo ye na jona walima a ye sumaya, inafɔ a ya lada ye ke kalo laban na, a ye n'a kalolabo ye kalo damine na, walima a ya lada ye ke kalo damine na, a ye na kalolabo ye a laban na.

Lɔnnikelaw fonan jɔgon kɔ nin fila kiti la, n'ga sawaba ye: ni a ka joli ye a be kalolabo le la o ye, ni a saniyala ka bo joli la, o kɔɔ ye k'a saniyala, a janyala kateme a ya lada kan walima a surunyala, a nana jona walima a sumayala. O dalilu kofɔla faslu temenin na, sabula sariya ka kalolabo kitiw den a nali le la.

Nin le ye Shafi'i ka taga sira ye¹, ani Sheykhul-Islam Ibn Taymiyah fana ka nin ne sugandi², Al-Mughni tigi k'a deme a kɔɔ, a ko: Ni lada tun be jate inafɔ a folo anka taga sira kɔɔ cogo min na,

¹ a be Kitabu Al-Umm kɔɔ (82/1).

² ani Majmu al-Fatawa fana kɔɔ (19/238-239).

Nabijuma- Alla ka nema ni kisi b'A ma- tun bena a bange a ya manton ye, a tun tena daga a ye k'A jefoli to kɔfɛ; Sabula kiti bangeli sumayali te ben fo ka se a wagati teme ma, wa a musow ni muso tow mako be nin kiti bangeli la wagati bee, o kɔson; A tun te se k'a lakalili toy, Lada foli, wala a bangeli ma na ka bo Ciden fe, Alla ka nema ni kisi b'A ma, fɔɔ muso min ka joli be bo wagati jan kɔno o ya ko la dɔron¹. A foli bana.

Suguya sabanan: joli neremuguman walima joli durunin: o ye muso ye joli ye a neremuguman inafɔ jii min be bo mandimi joliw la, walima jii durunin neremuguya ni finya ce; ni nin kela kalolabo wagati la, walima a tugula kalolabo la ka kon saniya je a be jate kalolabo do ye an be kalolabo kitiw sabati a ye, n'ga n'a kela kalolabo kɔfɛ a te jate kalolabo do ye, Ummu atiya ya kuma kɔson: "An tun te culeri neremuguman ni joli durunin jate foy ye saniya kɔfɛ." Abu Daawud y'o lakali ni sira kenema do ye², Bukhari fana y'o lakali, n'ga a le m'a fo: (saniya kɔfɛ), n'ga a ka bonda sebe hadisa nin ye: nin ye Babu ye: jii neremuguman ni durunin kalolabo lonw kɔfɛ³.

¹ ani Al-Mughni (396/1)

² Abu Daawud y'o lakali, Kitabu Tahara la, Babu: muso min be jii durunin ani neremuguman ye saniya kɔfɛ, hadisa la min jate ye (307).

³ Bukhari y'o lakali kitabu Hayd la, Babu: jii neremuguman ni durunin kalolabo lonw kɔfɛ, hadisa la min jate ye (326).

Ibnu hajar ko a ka hadisa kɔɔ ɲɛfɔli kitabu la min ye (Fathul Bari) ye: «a be yirali le kela nin ni ye ka taga lajɛni ma Aisha, Alla ka diɲɛ b'a ma, ka hadisa min tɛmɛna, a ka kuma na ko: (fɔɔ aw ye jii gwɛman ye) ani Ummu Atiya ya hadisa cɛ, min fɔla babu nin kɔɔ, k'a yira ko -: Aisha ka hadisa be tali kɛ ni muso ka jii nɛrɛmuguman ni jii durunin ye kalolabo lonw na, n'ga n'a kela lon gɛrɛw la; bara be kɛ ni Ummu Atiyya ka hadisa le ye ola»¹.

Aisha ka hadisa, a ka min kofɔ, o ye Bukhari ka min lakali ni a ma sira bɛɛ ɲɛfɔ nga a ka lakali tigenkan boloma², ko musow tun be durjah ci a ma, (o ye fɛn dɔ ye muso be min kɛ a yɛrɛ la walasa k'a lon ni lada joli tagamasen dɔ tola), kursuf (kɔtɔn) be min kɔɔ jii nɛrɛmuguman b'a la, a tun b'a fɔ ko: «A kana kɔɔtɔ fɔɔ a ye jii gwɛman ye»³.

Qassatul bayda (jii gwɛman min kofɔ la) o ye jii gwɛman dɔ ye, min be bɔ muso denso la kalolabo tigeli wagati la.

Suguya naninan: kalolabo tigetigeli; o ye muso ye joli ye lon dɔ, ka saniya ye lon dɔ ani o ɲɔgonna, o ye cogo fila:

A fɔlɔ: a ye kɛ muso la tuma bɛɛ a ya wagati bɛɛ la, o ye ladajoli tigeɓali le ye, o ye bana joli ya kiti be sabati a ye бага ye.

¹ A be kitabu Fath Al-Bari kɔɔ (1/ 426).

² Bukhari ka sɔhiihu (1/ 71).

³ Bukhari y'o taaliku: Kitabu'l Hayd, Babu: kalolabo na ani a taga, hadisa la min jate ye (320).

Cogaya filanan: Joli ka na ke muso la tuma bee, n'ga a bena a ma wagati daw, ani saniya wagati yereyere be ke a fe. Lannikelaw fonan jagonko -Alla ka hine ola- nin saniyali la. O be ke saniya ye wa, walima kalolabo kitiw b'a kan?

Shafi'i ka taga sira la a ka kuma foli fila la min ka kene, o ye ko kalolabo kitiw be lo a kan, o b'a to a be ke kalolabo ye¹, wa o le ye Shейkhul Islam Ibn Taymiya ka sugandili ye ani (Fa'iq) tigi², ani Abu Hanifa ka taga sira³. O sababu ye; joli gweman te ye a kono; ani fana ni a kela saniya ye, min b'a ne be ke kalolabo ye, ani min b'a kofe o fana be ke kalolabo ye, wa o fobaga si tey, n'o te, lada sigi tun bena ban ni kalolabo ye tele loru kono; wa ni a kela saniya ye, degu ni geleya bena soru ala jeneba koli fe ani fen gere tele fila fila bee, wa geleya te Sariya nin na, wa tano be Alla ye.

Wa min lonna kosobe Hanabilaw ya taga sira la, o ye ko joli ye kalolabo ye ani joli tigeli ye saniya ye, fow ni o fila lajenin wagati be teme kalolabo wagati jan kan, o tuma, joli min temena wagati kan o be ke bana joli ye⁴.

A ko Almugni kono: «A be kologeleya ko ni joli tigela ka soru a ma tele kelen dafa, o te saniya ye;

¹ a be Al-Umm kitabu kono (1/ 83-84).

² o lakali la ka bo o fe

Insoofu kono.

³ ani Al-Aslu kono (19/2-20)

⁴ a be Al-Mughni kono (226/1).

riwaya kɔson an ka min lakali denwolo joli la, ko a te fen file min ka dɔgɔ ka tɛmɛ tele kelen kan. O le ye sawaba ye - ni Alla sɔnna - sabula joli be bɔ siɲɛ dɔ, a be lɔ siɲɛ gɛrɛ la, wa ka Koli wajibiya mɔgɔ kan min ka yɛrɛ saniya wagati wagati dɔni kɔfɛ, degu b'o la o ka kan ka lawili; Alla kɔrɔtani ya kuma kɔson:

{...وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ...}

{...A ma gweleya si la aw kan dina kɔnɔ...} [Suratu Al-Hajj 78], A ko: «nin kɔson, joli tigeli te kɛ saniya ye ni a ma tele kelen dafa, fɔɔ ni a ye tagamasen dɔ ye o la, inafɔ a tigeli ye kɛ a ya lada laban na, walima a ye jii gwɛman ye»¹ Kuma bana.

Mughni tigi ya kuma nin be kɛ o kuma fila ni nɔgon cɛ, wa Alla le ye sawaba lɔnbagaba ye.

Suguya lorunan: joli ye ja, muso ye a ye dɔrɔn a piginin ne; ola; n'a kɛla kalolabɔ wagati la walima a tugula a la ka kɔn saniya ɲɛ; o ye kalolabɔ le ye, n'a kɛla saniya kɔfɛ, o te kalolabɔ ye; Sabula a lahalaya te tɛmɛ min kan, o ye k'a fara jii nɛrɛmuguman ni joli durunin kan, wa o le ye a ya kiti ye.

Faslu naninan: kalolabɔ kitiw

Kalolabɔ kitiw ka ca kosɔbɛ, a be tɛmɛ mugan kan, an be dɔ fɔ ala mɔgɔw mako be se minw ma kosɔbɛ, o dɔ ye:

A fɔlɔ: Seli: Seli be haramuya muso kan min be kalolabɔ la a farida ni a nafila, o te minɛ a ma fana.

¹ a be Al-Mughni kɔnɔ (257/1).

O cogo kelen na, seli te wajibiya a kan fɔɔ ni a ka lo dafanin kelen wagati sɔɔ seli wagati kɔɔ; o tuma na, seli be wajibiya a kan, a kɛla a k'o sɔɔ wagati damine na walima a laban.

lo kelen wagati sɔɔ seli wagati damine na o misali: muso min ya kalolabɔ nana tele ben kɔfɛ lo kelen seli wagati hake ɲogonna na, a be wajibiya a kan n'a saniyala ka fitiri seli sara; sabula a ka lo kelen hake sɔɔ a wagati la ka sɔɔ a ma kalolabɔ ye ban.

a misaliya seli wagati laban na: muso min ka saniya ye ka kɔn tele bɔ ɲɛ ni lo kelen wagati hake ɲogon ye, a be wajibiya a kan n'a saniya la ka Fajiri seli juru sara; sabula a ka wagati dɔ sɔɔ fajiri wagati kɔɔ lo kelen be se ka seli min na.

N'ga ni muso min be kalolabɔ wagati la ka wagati dɔ sɔɔ min te se lo kelen dafanin ma, inafɔ ka kalolabɔ ye misali fɔlo la tele ben kɔfɛ, wagati fitini kɔɔ, walima ka saniya ye misali filanan na ka kɔn tele bɔ ɲɛ wagati fitini kɔɔ; Seli te wajibiya a kan; ka ben Kira ka kuma ma, Alla ka nɛma ni kisi b'A ma, ko:

«مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلَاةَ».

«Mɔgo min ye lo kelen sɔɔ seli la, o ye seli sɔɔ».
Ben kɛla o Hadisa kan Bukhari ni Muslim cɛ¹, Sabula,

¹ Bukhari y'o lakali: nin ye kitabu ye: seli wagatiw, babu la: ni mɔgo min ka lo kelen sɔɔ seli la, hadisa la min jate ye (580). Ani Muslim: nin ye Kitabu ye: misiriw ni seli yɔɔw, babu: ni mɔgo min ka lo kelen sɔɔ seli la o tigi ka seli

a kɔɔ ye ko mɔɔ min ma se lo kelen sɔɔli ma, o ma seli sɔɔ.

Ni a ka lo kelen sɔɔ lansara seli wagati la, yala selifana seli be wajibiya a kan k'a fara lansara seli kan wa? walima a ka lo kelen sɔɔ sagafo seli wagati la, fitiri seli be wajibiya a kan k'a fara sagafo seli kan wa?

fɔnkɔɔgonya be ola lonnikelaw cɛ, wa a sawaba ye ko seli te wajibiya a kan fɔɔ a ka min wagati sɔɔ, o ye Lansara ni Sagafo dɔɔn le ye; Nabijuma ka kuma kɔson nɛma ni kisi b'A ma:

«مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الْعَصْرَ».

«Mɔɔ min ka lo kelen sɔɔ lansara la sani tele ye ben, o tigi ka lansara sɔɔ». Ben kɛla o kan¹. Nabijuma ma fɔ nɛma ni kisi b'A ma ko: a ka selifana ni lansara sɔɔ.

a m'a fɔ ko selifana be wajibiya a kan, wa aslu ye ko fɛn ma wajibiya mɔɔ kan, nin ne ye Abu Hanifata ni Malik ka taga sira ye, a y'o lakali ka bɔ o fila la Sharh Al-Muhazhab kɔɔ².

N'ga min ye Alla kofɔ ye, ani Allahu Akbar fɔli, ani Subhaana laahi fɔli, ani Alhamdu lilahi fɔli, ani

sɔɔ, hadisa la min jate ye (607), ka bɔ Abu Hurayra ya hadisa la Alla ka diɲɛ a ma.

¹ Bukhari y'o lakali: Seli wagatiw kitabu, nin ye Babu ye: ni mɔɔ min ka lo kelen sɔɔ Fajiri la, hadisa la min jate ye (579). Ani Muslim: Misiriw ni seli yɔɔw Kitabu, nin ye Babu ye: ni mɔɔ min ka lo kelen sɔɔ seli dɔ la a tigi k'o seli sɔɔ hadisa la min jate ye (608), ka bɔ Abu Hurayra ya hadisa la Alla ka diɲɛ a ma.

² a be Al-Majmuu Sharh Al-Muhazhab kɔɔ(3/ 70).

Bismilla foli domini ni fen gerew la, ani Hadisa ni Fiқи kalan, ani duawu keli, ani Aamina foli a la, ani Kuranaba lamenni, o si te haramuya a ma; sabula a sabatila Sohihu fila kɔɔ Bukhari ni Muslim ani kitabu gerew la,

«أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَكَبَّرُ فِي جَرِّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَهِيَ خَائِضٌ فَيَقْرَأُ الْقُرْآنَ».

«ko Nabipuma Alla ka nema ni kisi b'A ma tun kela A be seme Aisha kan ala bon kɔɔ ka sɔɔ a be kalolabo la -Alla ka diɲe a ma-, a be Kurana kalan »¹.

A nana Sohihu fila kɔɔ fana k'a mine Ummu Atiyya la, Alla ka diɲe a ma, ko a ka men Nabipuma la nema ni kisi b'A ma ko:

«يَخْرُجُ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْخُدُورِ وَالْحَبِصُ -يَعْنِي: إِلَى صَلَاةِ الْعِيدَيْنِ- وَلَيْشْهَدَنَّ الْخَيْرَ، وَدَعْوَةُ الْمُؤْمِنِينَ، وَيَعْتَزُّلُ الْخَيْضُ الْمُصَلَّى».

«bogatiginiw, musoden minw be sow kɔɔ sutara la, ani muso minw be kalolabo la olu be bo -o kɔɔ ye ko: o be bo ka taga seli kene la seli lon fila la- o ye taga here ma ani limaniya bagaw ya duawu, n'ga muso minw be kalolabo la olu be mabo seli kene la»².

¹ Bukhari y'o lakali: Kitabu Hayd, nin ye Babu ye: cee ye Kurana kalan a muso la bon kɔɔ k'a to kalolabo la, hadisa la min jate ye (297). Ani Muslim: Kitabu Hayd, nin ye Babu ye: cee ye seme a muso kan a la bon kɔɔ k'a to kalolabo la ani kurana kalan, hadisa la min jate ye (301), ka bo Aisha ya hadisa la Alla ka diɲe a ma.

² Bukhari y'o lakali: Kitabu al Hayd, nin ye Babu ye: muso min be kalolabo la o ya seli kene taga ani a ya taga silamaw ya duawu la, hadisa la min jate ye (324). ani Muslim: kitabu: seli lon fila seli, nin ye babu ye: musow ya boli seli lon na ka taga seli kene na ani ka taga kutuba lame, k'i mabo cee w la, hadisa la min jate ye (890).

N'ga kalolabo muso ya Kurana kalan, ni a b'a ke ni je fileli ye walima k'a miri ni a dusu ye k'a sorɔ a t'a fo ni a neen ye, basi si te ola. Inafɔ Kurana walima walaga ye la a ja kɔɔ, a ye ayaw file k'o kalan n'a dusu kun ye. Nawawi ko Sharh Al-Muhazhab kɔɔ: «o be daga fonkɔɔgonya si te a la»¹.

N'ga ni a kalanli kela ni neen ya foli ye, lonnibagaw fanba ko o kumaniyala wa a te daga. Bukhari² ni Ibnu Jarir Al-Tɔbari³ ni Ibnu Al-Munzhir⁴ ko: a be daga.

Wa a lakalila ka bo Malik ni Shafi'i fe, o ye Shafi'i ya kuma kan kɔɔman ye⁵, a y'a lakali ka bo o fila fe Fathul Baari kɔɔ⁶.

Bukhari k'a lakali ka bo Ibrahim Al-Nakhai fe ko: basi t'a la a ye Kurana aya kalan⁷.

Shaykhul Islam Ibnu Taymiyah ko a ya fatawa la, Ibnu Qasim ka min lajen: «hadisa si te a balili la ka Kaurana kalan, sabu a ya kuma:

«لَا تَقْرَأُ الْحَائِضُ وَلَا الْجُنُبُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ»

¹ a be Al-Majmu kɔɔ (2/ 357).

² Sahihul Bukhari file: Kitabu Hayd, Babu la: Muso ladato be heji bara bee ke fo Alla ya So lamini, ani Fathul Baari (1/ 407-408).

³ a be Fath Al-Baari kɔɔ(1/ 408).

⁴ ani Al-Awsat (2/ 223).

⁵ ani Al-Majmu kɔɔ(2/ 356).

⁶ Fath Al-Baari (1/ 408).

⁷ Bukhari y'o lakali n'ga a m'a sira bee fo: Hayda Kitabu la, babu: muso ladato be heji bara bee ke fo Alla ya So lamini, ka kon hadisa je min jate ye (305).

«kalolabo muso ni jeneba tigi te kurana foy kalan»¹

Hadisa lafoni le, Hadisa lonbagaw bee bena o kan².

Musow tun be kalolabo ye Nabijuma- Alla ka nema ni kisi b'A ma- ya wagati la; ni Kurana kalan tun haramuyala o ma inafɔ seli, o tun bena ke fen ye min ni Nabijuma k'a yira a ka manton la Alla ka nema ni kisi b'A ma, ani muminiw bamusow tun bena o kalan, ani o tun bena ke fen ye min tun be fo mogow ni jɔgon ce, Komi mogɔ si ma balili do lakali ka bo Nabijuma fe o ko la - nema ni kisi b'A ma- a daganin te k'a fo ko a haramuya ni le, an keni ko k'a lon ko A le m'a bali. Wa ni A ma o bali ka fara kalolabo caya kan A ya wagati la, a lonna ko haramu te»³. A ya kuma ban na

Min ka kan an kenin ko ka lonnikelaw ya fonkɔjɔgonya lon, o ye nin ye: min ka fisa, muso min be kalolabo la, a kana Kurana kalan ni a neenkun ye fo ni a mako sela o ma, misaliya la, n'a kela karamogɔ muso ye a mako be ka kalandenw kalan, walima korɔboli(ekzame) wagati la, kalanden mako be ka kalan ke korɔboli la, walima o jɔgonna ko do.

Filanan: Sun: Sun be haramuya kalolabo muso kan, a farida ni a nafila, o te mine a ma, n'ga a be

¹ Tirmizhi y'o lakali: Saniyali babuw la, nin ye babu ye: min fola jeneba mogɔ tigi ni muso ladato ya ko la, ko olu te Kurana kalan, hadisa la min jate ye (131).

² Tirmizhi ya kitabu Al-Ilal file (gafe: 69/ tartibube), ani As-Sunanul Kubra min ye Al-Bayhaqi ta ye (1/ 309), ani Al-Ahkam As-Shar'iyya min ye Ibn Abdil Haqq ta ye (1/ 504), ani Nasbur Raaya min Az-Zayl'i ta ye (1/ 195).

³ a be Majmu Al-Fatawa kono (26/ 191).

wajibiya a kan ka a farida juru sara; Aisha ya hadisa kɔson, Alla ka diɲe a ma:

"كَانَ يُصِيْبُنَا ذَلِكَ -تَعْنِي: الْحَيْضَ- فَنُؤْمِرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا نُؤْمِرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ".

«O tun b'an sɔɔɔ: -a be kalolabo joli le ma - an tun be yamaruya ka sun jurusara, n'ga an tun te yamaruya ka seli jurusara». Ben kela o kan¹.

Ni a ka kalolabo ye k'a to sun na, a ya sun cɛn na, hali ni o k'a sɔɔɔ tele ben tola fitini, wa o lon sun jurusara be jagoya a kan n'a sɔɔɔla ko farida sun ne. N'ga n'a y'a lon ko kalolabo yeɓema la a kɔnɔ k'a sɔɔɔ tele ma ben, n'ga a ma bo fɔɔ tele ben kɔfɛ, o tuma a ka sun dafa la, wa a te cɛn kuma na min ye sawaba ye; sabu joli min be kɔnɔ na, kiti si te den o la.

Ani sabula, Nabipuma, Alla ka nɛma ni kisi b'A ma, tuma min na o k'A piniga muso ya ko la min be fɛn ye sunɔɔɔ la cɛɛ be min ye: yala jɛnɛba koli be a kan wa?

قال: «نَعَمْ إِذَا هِيَ رَأَتْ الْمَاءَ»

A ko: «ɔnhɔn, ni a ka jii ye»² A ka kiti den maniyu yeli la, a m'a den a yeɓemani la, o cogo kelen na,

¹ Bukhari y'o lakali: Hayda kitabu la, nin ye babu ye: Lada muso te seli jurusara, hadisa la min jate ye (321). Ani Muslim: Hayda kitabu la, nin ye babu ye: Sun jurusara wajibiyanin ne lada muso kan n'ga a te seli jurusara, hadisa la min jate ye (335). Fɔ cogo nin ye Muslim ta le ye.

² Bukhari y'o lakali lonni kitabu kɔnɔ, babu: maloya lonni la, hadisa la min jate ye (130). Ani Muslim, kitabu lada la, babu: jɛnɛba koli wajibiya muso kan..., hadisa la min jate ye (313).

kalolabo kitiw te sabati fɔɔ n'a k'a ye kenema, a yelemani tɛ.

Ni Fajiri sela k'a sɔɔ a be kalolabo la, o lon sun te mine ama, hali n'a saniyala fajiri doni kɔfɛ ni wagati fitini dɔɔɔn ye.

Ni a saniyala fajiri jɛkɔɔ k'a sun don, a ya sun be jɛn, hali ni a ma ko fɔɔ fajiri donni kɔfɛ, inafɔ jɛnɛba nɔɔɔ be mɔɔɔ min na n'a ka sun ganiya ta k'a sɔɔ jɛnɛba nɔɔɔ b'a la, n'a ma ko fɔ fajiri doni kɔfɛ a ya sun be jɛn. Ka bɛn Aisha ka hadisa ma, Alla ka diɛ a ma, a ko:

"كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصْبِحُ جُنُبًا مِنْ جَمَاعٍ غَيْرِ احْتِلَامٍ ثُمَّ يَصُومُ فِي رَمَضَانَ".

«Nabipuma, Alla ka nɛma ni kisi b'A ma, tun be si jɛnɛba la furulabato sababu la sunɔɔ la suko tɛ, o kɔfɛ A be Sunkalo sun don». bɛn kɛla o Hadisa kan¹.

Kiti sabanan: Ka Alla ka so lamini: A te daga a ye ka Alla ka so lamini, a farida ni a nafi, wa a te jɛn fana n'a ka kɛ; N'ga min ye bara tɔw ye, inafɔ taga kasegi Safa ni Marwa cɛ, ani Arafat kɛnɛ loli, ani ka su shi Muzdalifat ni Minan sigi, ani kabakuru filili shitana bonin, ani heji ni Umrah bara tɔw, o te haramuya a kan, Ka bɛn Nabipuma Alla ka nɛma ni kisi b'A ma, ya kuma Aisha ye, tuma min na a ka kalolabo ye:

¹ Bukhari y'o lakali: Sun kitabu la, babu la: sun donla ya jɛnɛba ko, hadisa la min jate ye (1931). Ani Muslim: Sunw kitabu la, babu la: mɔɔɔ ya sun jɛnli mɔɔɔ min ni fajiri k'a sɔɔ jɛnɛba nɔɔɔ la, hadisa la min jate ye (1109).

«أَفْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ أَلَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهَرِي».

«Heji kela be min ke, i y'o beɛ ke, n'ga i kana Kaba lamini fɔɔ i ye saniya»¹.

O kɔson, ni muso ka Alkaba lamini k'a sɔɔ a ka sani, o kɔfe a k'a ya kalolabo ye, walima a ka kalolabo ye safa ni Marwa ce, basi t'ola.

Kiti naninan: k'an ben Alkaba lamini beni ka bɔ a ma: Ni muso ka Heji ni Umrah baraw dafa, o kɔfe a k'a ya kalolabo ye ka kɔn a ya boli jɛ ka taga a ya jamana na, ani ni kalolabo dumɛna a kan fɔɔ a boli tuma, a be taga hali n'a Alkaba lamini laban ke; Ka ben Ibn Abbas ka hadisa ma, Alla ka diɛ o fila ma, a ko:

"أَمَرَ النَّاسَ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِمُ بِالْبَيْتِ، إِلَّا أَنَّهُ خُفِيَ عَنِ الْمَرْأَةِ الْحَائِضِ".

"Mɔgɔw yamaruya la k'o y'o ya bara laban ke Alla ka So lamini ye, n'ga o kiti fegeya la muso kan min be kalolabo la". [Ben kela o Hadisa kan]².

A te daga muso ye min bolo be jii la, ko k'anben tuma na, a ye na fo haramu misiri da la ka duawu ke; o ma sabati ka bɔ Nabipuma fe, Alla ka nɛma ni kisi b'A ma, wa batow sigila fen ne kan min nana ka bɔ Nabipuma fe. Wa min nana ka bɔ Nabipuma fe,

¹ Bukhari y'o lakali lada kitabu la, babu la: Muso min be kalolabo la a be heji bara beɛ ke fɔɔ Alla ka So lamini, hadisa la min jate ye (305), Ani Muslim Heji kitabu la, babu la: Ihramu cogoyaw bangeli, hadisa la min jate ye (1211).

² Bukhari y'o lakali Heji kitabu la, Babu la: k'anben tɔwafu (min ye so lamini laban ye), hadisa la min jate ye (1755). ani Muslim, Heji kitabu la, Babu la: k'an ben tɔwafu wajibiyali, ani a ben ka bɔ muso ma min be kalolabo la, hadisa la min jate ye (1328).

Alla ka nēma ni kisi b'A ma, o ni o te kelen ye, sabula Sofiya ya kisa la, Alla ka diɲe a ma, tuma min na, a ka a ya kalolabo ye Heji tɔwafu kɔfɛ, Nabijuma, Alla ka nēma ni kisi b'A ma, ko ama:

«قَالَتْفَرِ إِنَّ».

«O tuma, a ye taga» Ben kela o kan¹.

A ma yamaruyali ke ka taga misiri da la, ni o tun pini ni ne sariya la, a tun bena a bange. Min ye Heji ni Umrah ya Alkaba lamini ye, o te ben ka bo a ma, n'ga a be a lamini ni a saniyala.

Kititi lorunan: Sigili misiri kɔɔ: A haramuya muso kan min be kalolabo la, k'a sigi misiri kɔɔ, hali seli kene ke yɔɔ la, a haramuya la a ma ka sigi a kɔɔ. Ka ben Ummu Atiyya ka hadisa ma, Alla ka diɲe a ma: ko a k'a men Nabijuma la, Alla ka nēma ni kisi b'A ma, A ko:

«يَخْرُجُ الْعَوَاتِقُ وَذَوَاتُ الْخُدُورِ وَالْحَيْضُ».

«bogotiginiw, ani musoden minw sutarani be sow kɔɔ, ani muso minw be kalolabo la, o bee ye bo». a nana a kɔɔ:

«يَعْتَرِلُ الْحَيْضُ الْمُصَلَّى».

«Muso ladatɔw ye mabo seli ke yɔɔ la». Ben kela o kan².

¹ Bukhari y'o lakali Heji Kitabu la, Babu la: ni muso ka kalolabo ye Heji tɔwafu kɔfɛ, hadisa la min jate ye (1757), Ani Muslim: Heji kitabu la, k'anben tɔwafu wajibiyali, hadisa la min jate ye (1211).

² Bukhari y'o lakali: kitabu: Hayd, nin ye babu ye: muso min be kalolabo la o ya seli kene taga ani a ya taga silamaw ya duawu ke yɔɔ la, n'ga a be mabo seli ke yɔɔ la, hadisa la min jate ye (324). Ani Muslim: seli fila kitabu la, nin

Kiti wɔɔɔɔnan: kafopɔɔgonya: a haramuya la a cɛɛ ma ka jɛn n'a ye, wa a haramuya la a ma k'a to a ka o kɛ; Alla kɔɔɔtani ka kuma kama:

﴿وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعِزُّوا نَفْسَكُمْ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوا هُنَّ حَتَّى يَطْهَرْنَ...﴾

﴿Wa o b'i jininka kalolabo wagati ani a yɔɔɔ ko la; a fɔ ko o ye mɔɔɔ le ye, o kama a k'a yere mabo musow la kalolabo tuma na, ani a kana gere o la fɔɔ o ka saniya...﴾ [Suratu Al Bakara: 222], Lapini min fɔla kalolabo la, a kɔɔɔ ye kalolabo wagati ani a yɔɔɔ, ni o ye muso ya tagafe bolo ye; Ani Alla ka Nabijuman ya kumakan kɔson, Alla ka nema ni kisi b'A ma:

«اصْنَعُوا كُلَّ شَيْءٍ إِلَّا النِّكَاحَ».

«Aw ye fen bɛɛ kɛ, fɔɔ furu». A kɔɔɔ ye: kafopɔɔgonya. Muslim y'o lakali hadisa la min jate ye (49);¹ Ani sabula silamaw bena a kan ko a haramuya la ka jɛn ni muso ladato ye.

Ola, a te daga mɔɔɔ ye min be limaniya Alla ma ani lon laban, ka ni ko cɛjugu kɛ, min ni Alla ya Kitabu ni a ya Ciden ya hadisa ni Silamaw ya benkan bɛɛ ka kumaniya yira, ni a k'o kɛ a be kɛ mɔɔɔ ye min ka Alla sɔsɔ ani a ya Ciden, ka tugu sira kɔ min te limaniya bagaw ya sira ye, A fɔla Al-Majmu Sharh

ye babu ye: musow ya seli kenɛ taga ani o ya taga kutuba kɛ yɔɔɔ la, o ye mabo cɛɛw la, hadisa la min jate ye (890).

¹ Muslim y'o lakali Kitabu Hayd la, babu la: a dafani le ko muso min be kalolabo la y'a cɛɛ kun ko, hadisa la min jate ye (302).

al-Muhazhab kɔɔɔ (gafe: 374, j 2) ko Shafi'i, Alla ka hine a la, a ko: «Mɔɔɔ min y'o kɛ, a ye jurumu ba kɛ». Ana taga bolo mɔɔɔw ni mɔɔɔ gerew ko: «Mɔɔɔ min ye a jate halala ye ka kafomɔɔɔɔɔ kɛ ni muso ladato ye, kiti be kɛ a tigi ya kafiriya la». An Nawawi ya kuma bana.

Fɛn dagala a ye a be se k'a nege la tɛmɛ ni min ye - tano be Alla ye -, I nafa sumusumuli, ani nɔɔɔli, ani ka magamɔɔɔɔɔ kɛ fɛn na min te tagafe bolo ye. N'ga min ka fisa; a kana maga kimbiri ni barakun cɛma yɔɔɔ la fɔɔ k'a sɔɔɔ a yɔɔɔ sutara ni le; Ka bɛn Aisha ka kuma ma, Alla ka diɲɛ a ma:

"كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنِي فَأَنْزِرُ فَيُبَاشِرُنِي وَأَنَا حَائِضٌ".

«Nabipuma, Alla ka nema ni kisi b'A ma, tun be ne yamaruya ko n'ye tagafe siri, ola; A be n magamɔɔɔɔɔ k'a sɔɔɔ n'be kalolabɔ la». Bɛn kɛla o kan¹.

Kiti wolonfilanan: Furusa: A haramuyala furuce ma k'a muso furusa tuma min na a be kalolabɔ la; Alla kɔɔɔtani ya kuma kɔson:

{يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ...}

{Yaa Nabipuma! n'a be musow furusa, a y'o furusa o ka lada sigi damine la...} [Suratu At tɔlak:1]
O kɔɔɔ ye ko: lahalaya la, min na, a be lada sigi

¹ Bukhari y'o lakali: Kitabu Hayd la, babu la: muso min be kalolabɔ la o magamɔɔɔɔɔɔɔ, hadisa la min jate ye (301), Ani Muslim: Kitabu Hayd la, babu la: muso min be kalolabɔ la o magamɔɔɔɔɔɔɔ tagafe sanfe, hadisa la min jate ye (293).

kunben min malonni le furusa wagati la, o te ke fɔɔ ni a k'a furusa a kɔnɔma, walima k'a sɔɔ a ka sani ka kon a ye jen n'a ye. Sabula ni a furu sala a ya kalolabo wagati la, a tena a ka lada sigi wagati damine; kalolabo min a furu sala a kɔnɔ, o te jate a ya lada sigi la. Ani ni a furu sala k'a sɔɔ a ka sani kafoɔɔgonya kɔfe, a ka lada sigi min b'a kan o te lon, sabu a te lon ni a ka kɔnɔ sɔɔ o kafoɔɔgonya la; o ka ma a be lada sigi ke ni kɔnɔmaya ye, walima a ma kɔnɔ sɔɔ a be lada sigi ke ni kalolabo ye. Komi a ma lon a bena lada sigi sugu min ke; a be haramuya a y'a furu sa fɔɔ o ko ye bange.

muso min be kalolabo la o furu sali haramuyala, aya min temena o kɔson; Ani hadisa kɔson min sabatila Sahih fila ani kitabu gerew ka bo Ibn umar ka hadisa la, «ko a k'a muso furusa tuma min na a be kalolabo la, o la; umar k'o fo Alla Nabipuma ye, Alla ka nema ni kisi b'A ma, ola; Alla ka Ciden dimina, Alla ka nema ni kisi b'A ma, A ko:

«مُرُهُ فَلْيُرِ اجْعُهَا ثُمَّ لِيُمْسِكْهَا حَتَّى تَطْهَرَ، ثُمَّ تَحِيضَ، ثُمَّ تَطْهَرَ، ثُمَّ إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدُ، وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّ، فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ تُطْلَقَ لَهَا النِّسَاءُ».

«a yamaruya a ye a lasegi a ma, o kɔfe a y'a mine fɔɔ a ye saniya, o kɔfe a ye kalolabo ke, o kɔfe a ye saniya. O kɔfe, n'a ka diya, a y'a mine, n'a ka diya fana, a y'a furu sa sani a ye furulabato ke n'a ye, ole

ye Idda ye Alla ka min yamaru ko musow furu ye sa
ola»¹.

Ni cee k'a muso furu sa tuma min na a be kalolabo la, a be jurumu soro, wa a wajibiyala a kan ko a ye tubi ka taga Alla ma, ani ko a y'a muso lasegi a ya furu la; walasa k'a furu sa sariya ya furusa cogo la min be ben Alla ni a ka Kira ka yamaruya ma. A ye a to a lasegili kofe fo a ye saniya ka bo o kalolabo la a k'a furu sa min na, o kofe a ye kalolabo soro siye gere, o kofe, ni a saniyala, n'a ka diya, a b'a mara, n'a ka diya, a b'a furu sa k'a soro a ma furulabato ke n'a ye.

Kiti saba be bo furusa haramuyali la muso ya kalolabo wagati la:

A folo: ni furusali kela sani a ye lankolonya ni muso ye walima ka kafonogonya ke n'a ye, a be daga a ye k'a furu sa tuma min na a be kalolabo la; Sabula lada sigi te a kan o tuma la; ola; a ya furusa te sariya fonkonogonya Alla korotani ya kuma koton:

{...فَطَلُّوْهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ...}

{...a y'o furusa ka ben o ya lada sigi damine
wagati ma...} [Suratu At Talaq:1].

A filanan: ni kalolabo kela konomaya wagati la, wa o sababu folo ka teme.

¹ Bukhari y'o lakali furusa Kitabu la, hadisa la min jate ye (5251), ani Muslim furusa Kitabu la, babu la: a be haramuya ka muso furu sa min be kalolabo la n'a ma ke a ya diye ye, wa n'a ka o kuma soro k'a furusa; furusa be ke, n'ga a be yamaruya k'a lasegi, hadisa la min jate ye (1471), ka bo Ibn Umar ya hadisa la, Alla ka diye o fila ma.

A sabanan: Ni furusa kela sara kan, basi t'ala o tuma ka furu sa ka muso to kalolabo la.

Inafɔ ni keɛ ni tɔɔ be furuɔgonw cɛ; ola; furuce be sara mine walasa k'a furu sa, o tuma na, a daganin le hali n'a be kalolabo la; Ka ben Ibnu Abbas ya hadisa ma, Alla ka diɲe b'o fila ma, ko thabit bin Qeys bin Shammaas ya muso nana Nabijuma fɛ, Alla ka nema ni kisi b'A ma, a ko: Yaa Alla ka Ciden, n'te a jalaki foy la a jogo walima a ya dina la, n'ga n'be kafiriya bara kon silamaya la. Nabijuma, Alla ka nema ni kisi b'A ma, ko:

«أَتُرَدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيثَهُ؟»

«I b'a ya nankɔ segi a ma wa?» A ko: ɓnhɔn. Alla Kira ko nema ni kisi b'A ma:

«اقْبَلِ الْحَدِيثَ وَطَلِّقْهَا تَطْلِيقَةً»

«I ye nankɔ mine, k'a furu sa furusa ko kelen na» Bukhari y'o lakali¹.

Nabijuma, Alla ka nema ni kisi b'A ma, m'a pininka ni a be kalolabo la walima a saniyanin le? Ani tuguni furusa nin ye muso ye a yere kunmabo le ye, ola; a dagala makoya tuma na, a kela cogo o cogo la.

a ko Al-Mughni konɔ, a keto ka muso y'a yere kunmabo daga dalilu fɔ kalolabo wagati la (gate: 52, j: 7, t: m): «Sabu furu sali kumaniyala kalolabo

¹ Bukhari y'o lakali, furusa Kitabu la, Babu la: yere kunmaboli ani furusa cogo be di le, hadisa la min jate ye (5273), ka bo Ibn Abbas ya hadisa la, Alla ka diɲe o fila ma.

wagati la k'a sababu ke tɔɔ min bena muso sɔɔ a la lada sigi janya la, wa muso y'a yeɛ kunmabo ye tɔɔ balili le ye min be a sɔɔ sigijɔgonya juguya la ani sigili ni mɔɔ ye a be min kɔn, ole ka bon ni lada sigi janya tɔɔ ye, ole kɔson a dagala ka tɔɔba gen ni tɔɔ fitini ye; ole kɔson Alla ka Nabipuma, Alla ka nɛma ni kisi b'A ma, ma muso min b'a yeɛ kunmabo pinina pininka a ka lahalaya la». A ka kuma bana.

Min ye furu sirili ye muso kan tuma min na a be kalolabo la, basi t'ola; sabu kow lasli ye dagali le ye, ani dalilu si tey min b'o bali. N'ga cɛɛ ye don a kan tuma min na a be kalolabo la, o be file: ni hakili latige sɔɔ la ko a te jen ni a ye, basi t'ola. Ni o tɛ, a kana don a kan fɔɔ a ye saniya; siranya kɔson a kana taga ben haramu la.

Kiti seginan: furusa lada sigi be jate ni kalolabo le ye: ola; ni cɛɛ k'a muso furu sa a keni kɔfɛ ka kafɔɔgonya ke n'a ye, walima a keni kɔfɛ ka lankolonya n'a ye; a be wajibiya a kan ka lada sigi ke ni kalolabo saba dafani ye ni a ye kalolabo ye бага ye ani a kɔnɔma tɛ; Alla kɔɔtani ya kuma kɔson:

﴿وَالْمُطَلَّاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ...﴾

{Musu minugu furu sala, olu ka kan ka kalolabo saba kɔnɔn ya ni o be furu...} [Suratu Al Bakara: 228], O kɔɔ ye: kalolabo saba. Wa n'a kɛla a kɔnɔma le, a ya lada sigi ye fo a ye taga jigi kɔnɔ beɛ la, o

wagati janyana walima a surunyana; o dalilu ye Alla kɔrɔtani ya kuma ye:

{...وَأُولَٰئِ الْأَحْمَالِ أَجْلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ...}

{... Muso kɔnɔmaw, o lugu ya lada sigi ban be ke n'o ya jigili le ye...} [Suratu At tɔlak:4], N'a kela muso ye min te kalolabo ye, inafɔ denmuso fitini min ma kalolabo ye ban, ani muso min ya kalolabo lola kɔɔya kɔson, walima min ka denso bɔla operason kɔson, walima sababu gere min kama a t'a jigi ko a ya kalolabo be segi, olugu ya lada sigi ye kalo saba ye; Alla kɔrɔtani ya kuma kɔson:

{وَاللَّائِي يَيْسَنَ مِنَ الْمَجِيزِ مَنْ يَسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعَدَّتْهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحْضُنْ...}

{A ya muso minw jigi tigela kalolabo la, ni a sigala o ya lada sigi la; o ya lada sigi ye kalo saba ye, ani minw ma kalolabo ye ban...} [Suratu At tɔlak:4], Ni a kela muso ye min be kalolabo ye, n'ga a ya kalolabo tigela sababu dɔ kama min lonna, inafɔ bana walima sindi den ma, a be to lada sigi la hali ni wagati janyala fɔɔ kalolabo ye segi; a be lada sigi ke n'a ye, Ni sababu wilila kalolabo ma segi, inafɔ n'a keneyala walima a bana sindi la den ma, o tuma; a be lada sigi ke san kelen dafani, k'amine o sababu wili tuma la, Wa ole ye kuma keneman ye, min be ben sariyakolow ma, Ni sababu wilila kalolabo ma segi; a be ke inafɔ muso min ya kalolabo lola ni sababu ye min ma lon, wa ni muso ya kalolabo lola ni sababu ye min ma lon; o tuma a be lada sigi ke san

kelen dafanin: kalo kɔnɔntɔn kɔnɔmaya jate ye, sabu kɔnɔmaya caman be ben o le ma, kalo saba to be ke lada sigi ye.

N'ga ni furusa kela furu siri kɔfe sani a ye lankolonya ni muso ye ani ka kafo a fe, lada sigi si te ola, a te ke ni kalolabo ye walima fen gere; Alla korɔtani ya kuma kɔson:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَةٍ تَعْتَدُونَهَا...﴾

{Yaa alu minw limaniyala! Ni a ka mumini musow furu, o kɔfe k'o furu sa ka kɔn a ye maga ola; o tuma na lada sigi si te a ye o kan, ko a b'o jate...} [Suratu Al Ahzaab:49].

Kiti kɔnɔntɔnnan: ka kiti ke ni denso lankolonyani ye, o kɔɔ ye ko: ka lankolonya ka bo kɔɔ ma, wa mako be se nin ma tuma o tuma ni mako sela ka kiti ke ni denso lankolonya ye, wa kiti dɔw b'a la:

O dɔ ye: ni mɔɔ sala ka muso to min ya kɔɔ b'a cɛn ta k'a sɔɔ a ye cɛɛ tigi ye, o tuma na a cɛɛ te jɛn n'a ye fɔɔ a ye kalolabo ye walima a ya kɔnɔmaya ye bange. N'a ya kɔnɔmaya bangela, an be kiti ke ko den min b'a kɔɔ o be cɛn ta; sabu an ka kiti ke ko a tun bey tuma min na a be min cɛn ta o sala, n'ga ni a ka kalolabo ye, an be kiti ke ni kalolabo sababu ye ko a denso lankolon ne.

Kiti tannan: Koli wajibiyali: a wajibiyala kalolabo muso kan, n'a saniyala, ko a ye a fari bɛɛ ko k'a

saniya; Ka ben Nabipuma ya kuma ma Alla ka nema ni kisi b'A ma, Fatima bint Abi Hubaysh ma, A ko:

«فَإِذَا أَقْبَلَتْ الْحَيْضَةَ قَدَعِيَ الصَّلَاةَ، وَإِذَا أَدْبَرَتْ قَاغَسَلِي وَصَلِّي».

«N'i ya koli nana i ye seli bila, ni a bana; i ye jeneba ko, ka seli». [Bukari y'o lakali]¹.

Wajibi ye min ye jeneba koli la, o ye ka jii se a fari bee ma hali min be shiw korɔ, wa min ka fisa o le ye k'a ke cogoya la min nana Hadisa la Ka bo Nabipuma fe, Alla ka nema ni kisi b'A ma, tuma min na Asma bintu shakal k'a pininga kalolabo koli la, A ko, Alla ka nema ni kisi b'A ma:

«تَأْخُذُ إِحْدَاكُنَّ مَاءَهَا وَسِدْرَتَهَا فَتَطَهَّرُ فَتُحْسِنُ الطُّهُورَ، ثُمَّ تَصُبُّ عَلَى رَأْسِهَا فَتَدْلُكُهُ دَلْكًا شَدِيدًا، حَتَّى تَبْلُغَ شُؤُونََ رَأْسِهَا، ثُمَّ تَصُبُّ عَلَيْهَا الْمَاءَ، ثُمَّ تَأْخُذُ فِرْصَةً مُمَسَّكَةً -أَيُّ: قِطْعَةً قُمَاشٍ فِيهَا مِسْكٌ- فَتَطَهَّرُ بِهَا».

aw do be a ka jii ni a ka tɔmɔɔɔ filaburu ta, k'a yere saniya, ka saniya ke kape, o kɔfe, a be jii bon a kunkolo kan, k'a tereke kosebe, fɔɔ a b'a kun sogo sorɔ, o kɔfe, a

be jii bon a yerekan, o kɔfe, a be fanimugu do ta(misi)kasadiyalan be min na, k'a yere saniya n'o ye. Asma k'a pininka ko: a be saniya n'o ye cogo di? A ko:

«سُبْحَانَ اللَّهِ!»

¹ Bukhari y'o lakali kitabu Hayd la, babu la: kalolabo damine n'a laban, hadisa la min jate ye (320), ani Muslim: kitabu Hayd la, babu la: muso min be kalolabo tige-bali la, a ya koli ani a ya seli, hadisa la min jate ye (333), ka bo Aisha ya hadisa la, Alla ka di-ne a ma.

«Subhaana lah!», Aisha ko a ma: i be joli non josi ni fani kasadima ye. [Muslim y'o lakali]¹.

Kun foni te wajibiya fɔɔ ni a sirila kosebe fo ka taga se cogo la a be ka jii bali ka se kun kɔɔ ma; Ka ben Ummu Salama ya hadisa ma min be Sahih Muslim kɔɔ, Alla ma dipɛna a ma, ko a ka Nabijuma jininga, Alla ka nɛma ni kisi b'A ma, a ko: Ne ye muso ye n'be n' kunshigi siri kosɔbe, yala m'a foni jɛnɛba koli kama wa? Lakali dɔ la: kalolabɔ ni jɛnɛba kama? A ko:

«لَا، إِنَّمَا يَكْفِيكَ أَنْ تَحْثِيَ عَلَى رَأْسِكَ ثَلَاثَ حَنَاطٍ ثُمَّ تُفِيضِينَ عَلَيْكَ الْمَاءَ فَتَطْهُرِينَ».

«Ayi, a b'i wasa i ye jii bɔn i kun kan sipe saba, o kɔfe i be jii bɔn i farikolo bɛɛ kan, o tuma i be saniya»².

Ni muso saniyala kabɔ kalolabɔ la seli wagati kɔɔ, a be wajibiya a kan ko a ye teliya ka ko walasa ka se ka seli ke a wagati la. Ni a be tagamana jii t'a bolo, walima jii b'a bolo n'ga a be siran k'a labara tɔɔya jɛsiranya kɔson, walima a ye banabagato ye jii b'a tɔɔ, o tuma a be tayamamu ke koli non la fɔɔ

¹ Bukari y'o lakali: kitabu hayid la, babu la: kalolabɔ ko cogoya, hadisa la min jate ye (315), ani Muslim: kitabu hayid la, babu la: a be kanu muso ye min be kola kalolabɔ kama ka fani dɔ ta kasadiyanan be min na ka joli jɔɔ saniya, hadisa la min jate ye (332), ka bɔ Aicha ya hadisa la, Alla ka dipe a ma.

² Muslim y'o lakali: Kitabu Hayd la, babu la: muso min be kalolabɔ la, o ya kun siriw koli ya kiti, hadisa la min jate ye (330), ka bɔ Ummu Salama ya hadisa la, Alla ka dipe a ma.

sababu min b'a bali jii labara la o be wili, o kɔfɛ a be ko.

Muso dɔw be saniya seli wagati kɔnɔ, o b'o ya koli lasumaya fo wagati gere la, k'a fo ko a te se ka saniya dafa nin wagati nin na, n'ga o te dalilu ye, o te lozura fana ye; Sabu a be se ka dan koli ma min wajibiya la, ka seli ke a wagati la, o kɔfɛ, n'a ka wagati ferɛni sɔrɔ; a be saniya dafani ke.

Faslu lorunan: lada joli tige bali (Istihado) ni a kitiw

Istihada ye: jolibɔ ye dume muso la, a te tige a la abada, walima a be tige a la wagati fitini na inafɔ lon kelen ni lon fila kalo kɔnɔ.

Lahalaya folɔ dalilu, min na joli te tige abada, o ye hadisa ye min sabatila sahih Bukhari kɔnɔ, ka bɔ Aisha fe, Alla ka dipe a ma, a ko: Fatima bint Abi Hubaysh ko Alla ka Kira ma, nema ni kisi b'A ma:

"يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي لَا أَطُحُّ"

"Yaa Alla ya kira, ne te saniya". a nana lakali cogo do la:

"أَسْتَحَاضُ فَلَا أَطُحُّ"

"Ne ya joli te tige, n'te saniya"¹.

Lahalaya filanan dalilu, min na joli te tige foɔ wagati fitini, o ye Hamna bintu Jahsh ya hadisa ye,

¹ Bukhari y'o lakali selijita kitabu la, babu la: joli koli, hadisa la min jate ye (228), ani Muslim, kitabu Hayd la, babu la: muso min be Istihado la ani a ya koli ni a ya seli, hadisa la min jate ye (333), ka bɔ Aisha ya hadisa la, Alla ka dipe a ma.

wagati min na a nana Nabijuma fe, Alla ka nema ni kisi b'A ye, a ko:

"يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَسْتَحَاضُ حَيْضَةً كَثِيرَةً شَدِيدَةً".

"Yaa Alla ka Ciden, ne be kalolabo ke min ka ca a fanga ka bon". [Hadisa to.. Ahmad ni Abu Daawud ani Tirmizhi y'o lakali¹ Tirmizi k'a jate hadisa kenema ye, ani a ka lakali ka bo Imam Ahmad fe ko a k'a jate hadisa kenema ye, ani ka bo Bukhari fe ko a k'a jate hadisa nenema ye]².

Istihado lahalayaw:

Musutahado ya lahalaya ye saba:

A folo: A ye ke ni kalolabo lonni ye Istihado(bana joli)ne, ola, a be segi a ya kalolabo lonni koro wagati ma, a be sigi o koro, kalolabo kitiw be sabati a kan, o kofe min bena o be jate istihado ye, Istihado kitiw be la a kan.

O misali ye muso do ye, min ya kalolabo tun be ke tele woro ye kalo bee damine la, o kofe Istihado nana a kan, a kela joli bena a ma a te tige, o tuma, a ya kalolabo be ke tele woro ye kalo bee damine la, o kofe min bena o ye Istihado ye; Ka ben Aisha ya hadisa ma, Alla ka dije a ma, ko Fatima bint Abi

¹ Ahmand y'o lakali (6/ 349), ani Abu Daawud: Saniya Kitabu la, babu la: mogo min ko ni muso ya kalolabo nana a be seli toy, hadisa la min jate ye (287), ani Tirmizhi: Saniya bondaw, Babu la: Mustahado(ye Muso min be kalolabo tige bali la) be seli fila kafo ni koli kelen ye, hadisa la min jate ye (128), ka bo Hammata bint Jahsh ya hadisa la, Alla ka dije a ma.

² abe Sunan Tirmizhi koro: Saniya bondaw la, babu la: Mustahado be seli fila kafo ni koli kelen ye, hadisa kofe min jate ye (128).

Hubaysh ko: Yaa Alla ka Kira, joli be bo ne la a te tige; yala ka seli bila wa? A ko:

«لَا، إِنَّ ذَلِكَ عَرَقٌ، وَلَكِنْ دَعِيَ الصَّلَاةَ قَدَرُ الْأَيَّامِ الَّتِي كُنْتَ تَحِيضِينَ فِيهَا ثُمَّ اغْتَسَلِي وَصَلِّي.»

«Ayi, o ye joli sira do non le ye, n'ga i ye seli bila i ya kalolabo telew hake la, o kofe i ye ko ka seli». Bukhari y'o lakali¹.

A be Sahih Muslim kono ko: Nabijuma, Alla ka nema ni kisi b'A ma, ko Ummu Habiba bint Jahsh ma:

«أَمْكُنِّي قَدَرَ مَا كَانَتْ تَحِيضُكِ حَيْضَتُكَ ثُمَّ اغْتَسَلِي وَصَلِّي.»

«I ya kalolabo wagati hake ke, o kofe i ye i ko ka seli»².

Ola, mustahado min ni a ya kalolabo wagati lonni le; a be sigi a ya kalolabo wagati la, o kofe a be jeneba ko, ka seli, a te a mako don joli bota la o tuma.

Lahalaya filanan: kalolabo lonni do kana ke muso ni la ko la ka kon Istihado ne, o be ke ni istihado dumena a la ka ben a ya joli folo yeli ma. Ale tigi be bara ke ni faranfasiya le ye, ola; a ya kalolabo be ke joli ye min faranfasiya la ni finya ye walima giriya walima kasa. Kalolabo kitiw be sabati ola, a to bee be ke Istihado ye, Istihada kitiw be sabati ola.

¹ Bukhari y'o lakali: Kitabu Hayd la, Babu la: kalolabo, ani musow be centigiya kalolabo ni konomaya la fen na, cogoya la kalolabo be se ka ke min na (325), Aisha ya hadisa la, Alla ka dije b'a ma.

² Muslim y'o lakali: Kitabu Hayd la, Babu Mustahado, ani a ya koli ni a ya seli, hadisa la min jate ye (334), ka bo Aisha ya hadisa la, Alla ka dije a ma.

O misali ye: muso min ka joli ye sipe folo la, ani joli dume la ka na a ma, n'ga a b'a ye tele tan a finman ani kalo to bena wuleman, walima a b'a ye tele tan a ka giri ani kalo to ta ka fegge, walima a b'a ye tele tan kalolabo kasa b'ala ani kalo to ta kasa t'ola, a ya kalolabo misali folo la o ye finman ye, a ya kalolabo misali filanan na o ye min ka giri, a ya kalolabo misali sabanan na o ye kasa be min na, min te ninugu ye o ye Istihado ye; Ka ben Alla ka Nabijuma ka kuma ma, Alla ka nema ni kisi b'A ma, A ka min fo Fatima ye Abi Hubaysh denmuso:

«إِذَا كَانَ دَمُ الْحَيْضَةِ فَإِنَّهُ أَسْوَدُ يُعْرِفُ، فَإِذَا كَانَ ذَلِكَ فَأَمْسِكِي عَنِ الصَّلَاةِ فَإِذَا كَانَ الْآخَرُ فَتَوَضَّئِي وَصَلِّي؛ فَإِنَّمَا هُوَ عِرْقٌ».

«Ni a kela kalolabo joli ye, o ye joli finman ye min lonni ne, ni a kela o ye; i y'i yere mine ka bo seli ma, ni a kela do gere ye, i ye seliji ta ka seli; sabula o bola jolisira do le la». [Abu Daawud ni Nasa'i y'o lakali, ani bun Hiban ni Haakim k'a yira ko a ka kene]¹.

Wa hadisa nin, hali ni fiyen do b'a sanadi ni a matini la, lonnikelaw -Alla ka hine ola- ka bara ke n'a ye, wa o ka fisa ni a lasegili ye muso fanba ka lada ma.

¹ Abu Dawud y'o lakali: Saniya Kitabu la, babu la: mago min ko ni kalolabo nana a ye seli bila, hadisa la min jate ye (286), ani Nasa'i: Saniya Kitabu la, babu la: hadisa min nana mustahado kan, min ka a ya kalolabo lonw lon, sani joli ye teme a kan, hadisa la min jate ye (211), ani Ibn Majah: Saniya ni a ka sunanw Kitabu la, babu: hadisa min nana mustahada kan, min ka a ya kalolabo lonw lon, sani joli ye teme a kan, hadisa la min jate ye, hadisa la min jate ye (620), ani Ibn Hibban a ka Sahih la (1348), ani Al-Haakim a ka Mustadrak la (618), ka bo Aisha ka hadisa la, Alla ka dipe a ma.

Lahalaya sabanan: a ya kalolabo wagati lɔnnin kana ke, ani danfara kana ke joliw ni ɲɔɲɔn ce, a ye ke tuma bee; joli be to ka bo a la kabini a ka joli ye siɲe folo min na, ani joli ye bo cogo kelen na, walima cogo caman na minw te se ka ke kalolabo joli ye. Nin ne be taga ni muso fanba ya lada ye; a ya kalolabo be ke tele wɔɔɔ walima tele wolonfila kalo bee kɔɔ, a be damine ka bo wagati folo min na a ka joli ye, o kɔfe, a to ye Istihado ye.

O misali ye, muso ye joli ye a siɲe folo kalo tele lorunan na, a ye dume a la k'a sɔɔ faranfasiya sɔbe si tey min be kalolabo wolama, a kuleri la walima foy gere la, ola; a ya kalolabo be ke kalo bee tele wɔɔɔ walima tele wolonfila ye, min be damine kalo bee tele lorunan la; Hadisa kɔson min minena Hamna bint Jahsh ma, Alla ka diɲe a ma, ko a ko: yaa Alla ka Ciden! ne be joli bonba ke la min ka geɛ, i be mun le ye la ola? A ka ne bali seli ma ani sun. Kira ko, Alla ka nɛma ni kisi b'A ma:

«أَنْعَثُ لَكَ (أَصِفْ لَكَ اسْتِعْمَال) الْكُرْسُفَ (وَهُوَ الْقُطْنُ) تَضَعِيْنَهُ عَلَى الْفَرْجِ، فَإِنَّهُ يُذْهِبُ الدَّمَ»،

«N'be ladi Kursufu la (o ye kotɔn ye), i y'a bila i ya tagafe bolo kan; sabu a be joli la taga», A ko: A ka ca ka tɛme o kan. Abe Hadisa ni kɔɔ ko Kira ko:

«إِنَّمَا هَذَا رَكْضَةٌ مِنْ رَكَضَاتِ الشَّيْطَانِ، فَتَحْيِضِي سِتَّةَ أَيَّامٍ أَوْ سَبْعَةً فِي عِلْمِ اللَّهِ تَعَالَى، ثُمَّ اغْتَسِلِي حَتَّى إِذَا رَأَيْتِ أَنَّكَ قَدْ طَهَّرْتِ وَاسْتَنْقَيْتِ فَصَلِّي أَرْبَعًا وَعِشْرِينَ أَوْ ثَلَاثًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً وَأَيَّامَهَا وَصُومي».

«Nin ye shitana ka kewale dɔrɔn le ye, ola, i ye tele wɔɔɔ walima tele wolonfila sigi i ya kalolabo ye Alla kɔrɔtani ya lɔnniya la, o kɔfɛ i ye ko, fo n'i k'a ye ko i saniyala ani i ka danase ni dɛgeniya sɔɔ saniyala, o tuma i ye seli tele mugan ni nani walima tele mugan ni saba a suw ni a telew la, ani i ye sun don». Hadisa nin[Ahmad ni Abu Daawud ni Tirmizhi y'o lakali, ani Tirmizhi ko a ka kɛnɛ¹, ani a ka lakali ka bɔ Ahmad fɛ ko a ko k'a kɛnɛ, ani ka bɔ Bukhari fɛ ko a ko k'a ka kape]².

Kira ya kuma, Alla ka nɛma ni kisi b'A ma: «tele wɔɔɔ walima wolonfila», o te sugandili ye, n'ga o he jija le ye. Ola, a b'a filɛ min ka surun a ya lahalaya la musow la minw bɔni le a fɛ dancogo la, ka surunya a la si la ani sinji, ani min ka surun kalolabo la a ya joli cɛma, ani o jɔgon jateminɛ gerɛw. Ni a ka surun wɔɔɔ le la; a b'a kɛ wɔɔɔ ye, ni a ka surun wolonfila le la, a b'a kɛ wolonfila ye.

muso ya lahalaya minw bɔni ne Mustahado fɛ:

Muso be se ka sababu dɔ sɔɔ, min b'a to joli be bɔ a ya tagafe bolo la, inafɔ operason muso densɔ la, walima yɔɔ min be o duguma, o min filɛ, o be kɛ suguya fila ye:

¹ Ahmad y'o lakali hadisa la min jate ye (6/ 439), ani Abu Daawud: saniya kitabu la, babu la: mɔɔ min ko ni kalolabo nana a be seli toy, hadisa la min jate ye (287), ani Tirmizhi: saniya bondaw la, babu la: Mustahado be seli fila kafo ni koli ko kelen ye, hadisa la min jate ye (128) ka bɔ Hamna bint Jahsh ya hadisa la, Alla ka diɲɛ a ma.

² Sunanu Tirmizhi: saniya bondaw la, Babu: Mustahado be seli fila kafo ni koli ko kelen ye, hadisa kɔfɛ min jate ye (128).

Cogoya fɔlɔ: o ye k'a lɔn ko muso te se ka kalolabɔ ye operason kɔfɛ, inafɔ ni operason k'a denso bɔy pewu, walima k'a datugu cogo la joli te bɔ a la tuguni. Muso nin, Mustahadɔ kitiw te sabati a kan, n'ga a ya kiti be inafɔ muso min be jii nɛrɛmuguman, walima jii durunin, walima jii namani dɔ ye saniya kɔfɛ. A te seli toy, a te sun toy, a kafɔɔɔgonya te haramuya, saniya fana te wajibi ye nin joli kɔson. N'ga a be jagoya a kan ka joli ko seli wagati la, ani ka fanikolon walima o ɔɔgonna siri a ya tagafe bolo kan, walasa ka joli bɔli bali. O kɔfɛ, a be seliji ta seli kama, wa a te seliji ta seli kama fɔɔ a wagati dɔnni kɔfɛ ni wagati be a la inafɔ seli farida loru. Ni wagati te seli min na, a b'o seliji ta tuma mina a b'a fɛ k'o seli kɛ, inafɔ nafila seliw minw dɛnni te wagati la.

Cogoya filanan: ni a ma lɔn ko a ya kalolabɔ te se ka na operason kɔfɛ, n'ga a be se ka kalolabɔ sɔrɔ, o muso ya kiti ye Mustahadɔ ya kiti ye. O dalilu ye Nabijuma ya kuma ye Alla ka nɛma ni kisi b'A ma Fatima Bint Abi Hubaysh ma:

«إِنَّمَا ذَلِكَ عِرْقٌ وَلَيْسَ بِالْحَيْضَةِ، فَإِذَا أَقْبَلَتْ الْحَيْضَةُ فَأَثَرُكِ الصَّلَاةِ».

«O ye fasa dɔ sababu le ye kalolabɔ te, ni kalolabɔ nana, i ye seli toy»¹.

Kira ka kuma:

¹ Bukhari y'o lakali selijita Kitaabu la, joli koli Babu la, hadisa la min jate ye (228), ani Muslim, Kitabul-Hayd la, Babu la: Mustahadɔ ni a ya koli ni a ya seli, hadisa la min jate ye (333), ka bɔ Aisha ya hadisa la, Alla ka diɲɛ a ma.

«فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةَ»

«Ni kalolabo nana» A b'a yira ko Istihado kiti be muso le kan min be se ka kalolabo ke min damine ni laban b'a la. N'ga min te o cogo la, o ya joli ye fasa do joli le ye lahalaya bee la.

Istihado kitiw:

An k'a lon walada temeni na tuma min na joli be ke kalolabo ye, ani tuma min na a be ke Istihado ye. Ola, ni a kela kalolabo ye, kalolabo kitiw be sabati a ye, ani ni a kela Istihado ye, Istihado kitiw be sabati a ye.

Wa kalolabo kiti gwelenmanw foli temena.

N'ga min ye Istihado kitiw ye: o ni saniya kitiw bee ye kelen ye, faranfasiya te muso min be Istihado la ce ani muso min be saniya la fɔɔ fen minw be nana:

A folo: seliji be wajibiya a kan seli bee ye, Nabipuma ya kuma kɔson Alla ka nema ni kisi b'A ma Fatima bint Abi Hubaysh ma:

«ثُمَّ تَوَضَّئِي لِكُلِّ صَلَاةٍ»

«O kɔfe i ye seliji ta seli kelen kelen bee la». Bukhari y'o lakali, joli koli babu la, O kɔɔ ye ko: a te seliji ta seli wagatimaw la fɔɔ a wagati donni kɔfe. N'ga ni seli ma ke seli wagatima ye, a be seliji ta wagati min na a be fe k'a seli.

A filanan: n'a be fe ka seliji ta, a be joli non ko, a be fani do siri koton kan a ya tagafe bolo kan walasa

joli kana bɔ; Nabijuma ya kuma kɔson nɛma ni kisi b'A ma Hamnata ma:

«أُعْتُ لَكَ الْكَرْسُفَ فَإِنَّهُ يُذْهِبُ الدَّمَ». قَالَتْ: فَإِنَّهُ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: «فَاتَّخِذِي ثَوْبًا». قَالَتْ: هُوَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِكَ. قَالَ: «فَتَلْجَمِي».

«N'be Kɔtɔn yira i la, sabu a be joli bɔli bali». a ko: A ka ca n'o ye. Alla ka Kira ko: «I ye fani dɔ ta». a ko: A ka ca ni o ye. A ko: «I ce siri ni fani ye kotɔn kan». Ka se Hadisa laban na, ni min bɔla o kɔfɛ, basi t'a ma ola, ka bɛn Nabijuma ya kuma ma, Alla ka nɛma ni kisi b'A ma, Fatima bintu Abi Hubaysh ma:

«اجْتَنِبِي الصَّلَاةَ أَيَّامَ حَيْضِكَ، ثُمَّ اغْتَسِلِي وَتَوَضَّئِي لِكُلِّ صَلَاةٍ، ثُمَّ صَلِّي، وَإِنْ قَطَرَ الدَّمُ عَلَى الْخَصِيرِ».

«I ye seli toy i ya kalolabɔ lonw na, o kɔfɛ, i ye ko ani i ye seliji ta seli bɛɛ la, o kɔfɛ i ye seli kɛ, hali ni joli bɔnna dɛbɛ kan». Ahmad ni Ibnu Maajah y'o lakali¹.

A Sabanan: kafɔɔgɔnya, lɔnnibagaw fɔna ɔgɔnko a daganili la n'a ma siran a yɛɛ kan ni kafɔɔgɔnya toli ye, wa kuma min ye sawaba ye; o ye ko a be daga hali n'a ma siran a yɛɛ kun kan; sabula muso caman ka Istihado ye Nabijuma ya wagati la nɛma ni kisi b'A ma o jate be se tan ma walima o be caya n'a ye, Alla n'a ya Ciden ma

¹ Ahmad y'o lakali hadisa la min jate ye (6/ 204), ani Ibnu Maajah, saniya kitabu la ani a sunnaw, babu la: fɛn min nana Mustahado ya ko la min k'a ya kalolabɔ lonw jate sani Istihado y'a sɔrɔ, hadisa la min jate ye (624), ka bɔ Aisha ya hadisa la, Alla ka diɛ a ma.

kumaniyali ke ka bo o kafoɔɔgonya ma, a yeɛ fana nana Alla kɔɔtani ya kuma na:

{...فَاعْتَرَلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ...}

{...a ye mabo musow la kalolabo wagati...}
[Suratu Al Bakara: 222]. Nin ye dalilu le ye ko a te wajibiya ka mabo o la fen gere la min te kalolabo ye; ani sabula fana seli dagani le a ye, ola, kafoɔɔgonya ko ka nɔɔɔ n'o ye. Wa k'a ya kafoɔɔgonya suma muso ta ma min be kalolabo la o te ben; sabula o fila te kelen ye hali mɔɔɔw fe minu ko haramu le. Wa, ka kow suma ɔɔgon na k'a sɔɔɔ faranfasiya b'o ni ɔɔgon ce o te ben.

Faslu wɔɔɔɔna: bangeli joli ani a kiti

bangeli joli: o ye joli ye min be bo muso denso la bangeli sababu la, a be se ka bo n'a ye, walima a kɔfe, walima a ɔɔɔ, ni tele kelen ye walima tele fila walima tele saba ni denwolo dimi ye.

Sheykhul Islam Ibn Taymiya ko: «A be min ye wolo dimi damine tuma na, o ye bangeli joli ye». A m'a den tele fila walima tele saba la, a ya lapini ye: wolodimi min wolo be ke a kɔfe, n'o te, o te jate wolo joli ye. Wa lonnikelaw fɔna ɔɔgonko: Yala dan be a fitini n'a caman na wa? Seykhu Taqiyyu Al-Dini ko a ya kitabu kɔɔɔ min be kuma la tɔɔɔw kan Sariya ka kitiw den minu la (gafe: 37): «Denwolo joli, dan te a fitini n'a caman na, o kɔson ni a kela ko muso do ka joli ye ka temɛ tele binani kan, walima tele biloru, walima tele biwolonfila o kɔfe a tige la, o ye

denwolo joli ye, n'ga ni a ma tige, a be ke bana joli ye, O tuma na, a dan ye tele binani ye, sabu o le ka ca denwolo joli la, hadisaw le nana n'o ye».

N'ko: Ola, ni a ya joli temena tele binani kan k'a soro a ya lada ye ko a be to ka tige o kofe, walima a loli surunyala, tagamasenw bangela a la, a be konoli ke fɔɔ a ye tige. Ni o te, a be ko tele binani dafani tuma; sabula ole ka ca musow la fɔɔ ni a bena a ya kalolabo wagati ma, o tuma a be sigi fɔɔ kalolabo wagati ye ban, ni a lola o kofe, a ka kan ka ke inafɔ a ya lada, o tuma a be bara ke ka ben n'o ye lon nataw. N'ga ni joli dumena, o tuma a be ke Mustahado ye, a be segi Mustahado kitiw ma minu temena. Ni a saniyala ni joli tigeli ye, a saniyani le y'o ye hali ni tele binani ma dafa, o tuma a be ko, ka seli, ka sun, ani a cee be se ka jen n'a ye fɔɔ ni joli tigeli kela wagati la min ka dogo ni tele kelen ye, kiti te ke n'o ye. Almughni tigi k'o fo Almughni kitabu konɔ¹.

Denwolo joli te sabati fɔɔ ni muso bangela fen na mogo dani be ye min na, ni a bangela konobo den misen na, mogo dani ma bange min na, a ka joli te denwolo joli ye, n'ga o ye fasa do mandimi joli le ye, o tuma a ya kiti be ke i ko Mustahado ya kiti. Wagati bee la fitini min na mogo dani be gweya, o ye tele bisegi ye ka bo konomaya damine na, wa a be ke tele bikononton ka caya.

¹ a be Al-Mughni konɔ (252/1-253).

Majdu Ibnu Taymiya ko: tuma min na muso be joli ye wolodimi la ka sɔɔ a ma wolo, a kana a janto ola, n'ga n'a ka ye wolo kɔfɛ a be seli ni sun toy. Ni bangeli kɔfɛ a ma na kɛ den cogoya ye a be segi ka seli sara, wa ni ko ma gweya a k'a jate min ye a be t'o kan a te seli sara. A ka lakali ka bɔ a fɛ Sharh Al-Iqna kitabu kɔɔ¹.

Bangeli joli kitiw:

Bangeli joli kitiw ni kalolabɔ kitiw ye kelen ye, fɔɔ nin ko nataw la:

A fɔɔ: lada sigi, o be jateminɛ ni furusa le ye a te jateminɛ ni bangeli joli ye; sabu ni furusa kɛla bangeli jɛ, lada sigi be ban ni bangeli ye a te ban ni bange joli ye. Wa ni furusa kɛla bangeli kɔfɛ, a be kalolabɔ segili kɔɔ inafɔ a fɔla ka tɛmɛ cogo min na.

A filanan: iila wagati; kalolabɔ wagati be jate a kɔɔ, n'ga bange joli wagati te jate o kɔɔ.

Wa iila ye: cɛɛ ye kali ko a te jɛn ni a furumuso ye abada walima wagati kɔɔ min be tɛmɛ kalo nani kan. N'a kali la ani muso k'a jini ka jɛn ni a ye, kalo nani be di a ma ka bɔ a kali ni la. N'o dafa la, a be jagoya cɛɛ kan ka jɛn n'a ye walima ka furu sa muso ya furusa pinini kɔfɛ. Wa o wagati nin na, ni bangeli joli ka muso sɔɔ bangeli joli wagati te jate cɛɛ kan, wa a wagati be fara kalo nani kan ka ben a hake ma, n'ga o ni kalolabɔ kiti te kelen ye, sabu kalolabɔ wagati be jate cɛɛ kan.

¹ Kashaf Al-Qinaa (1/219)

A sabanan: Baliguyali be ke ni kalolabo ye, n'ga a te ke ni bangeli joli ye; sabula muso te se ka kono ta fwa a ye kalolabo ke, ola, baliguyali be ke ni kalolabo le ye min be kon konomaya ne.

A naninan: ni muso ya kalolabo tigela k'a segi ka na a ya lada wagati kono, o ye kalolabo le ye dengeneya boloma, misaliya la n'a ya lada ye tele segi ye, a ka kalolabo ye tele nani kono, o kofe a tigela tele fila kofe, ka segi ka na tele wolonfilanan ni seginan kono, min segila o ye; o ye kalolabo le ye dengeneya la, kalolabo kitiw be sabati a kan, N'ga denwolo joli, n'a lo la sani tele binani ye dafa, o kofe a segila ka na tele binani kono, min segila o ye; sigasiga b'ola; ola, a wajibiyala a kan ka seliw ke ani ka farida sunw don o wagatiw la, fen min haramuyala kalolabo muso kan, o be haramuya a kan, fwa bato wajibiyanninw. A saniyani kofe a be fen sara batow la minw sara be jagoya kalolabo muso kan. Nin le ye kuma lonni ye fiqhu tigiw fe ka bo Hanabilaw la¹.

Sawaba ye ko: ni joli segila a ma wagati do la min be se ka ke denwolo joli ye, a be jate denwolo joli ye, n'o te, a be ke kalolabo ye fwa ni a dumena a la; a be ke Istihadu ye.

Nin ka surun fen na a ka min lakali Al-Mughni kono² ka bo Imam Malik fe, Alla ye hine ala, yoro min

¹ a be Al-Mughni kono (1/253).

² a be Al-Mughni la (1/253).

na a ko: ani Malik ko: «Ni a ka joli ye a tigeli kɔfɛ tele fila walima saba, -o kɔɔ ye: ka minɛ a tigeli ma- o ye denwolo joli ye, n'o tɛ, o ye kalolabɔ ye». a bana O le ye Shɛykhul Islam Ibn Taymiyah ya sugandili ye, Alla ka hinɛ a la.

Joliw ko la foy tey min ye sigasigali-fɛn ye, n'ga sigasigali ye ko ye mɔgɔw be danfara min na ka kɛɲɛ n'o ya lɔnniw ye ani o ya famuyaw. Wa Kitabu ni Sunna; ko bɛɛ walawalali b'o fila kɔɔ. Wa Alla -saniya b'a ye- a m'a wajibiya mɔgɔ si kan ko a ye sun don siɲɛ fila, walima ka tɔwafu kɛ siɲɛ fila fɔɔ ni fili dona fɔɔ la min ma se ka labɛn fɔɔ ni jurusara ye. N'ga ni jon ka bara kɛ a jagoyala min na ka kɛɲɛ n'a seko ye, jagoya be wili ka bɔ a kan, inafɔ Alla kɔɔtani ko cogomin:

{لَا يَكْفُفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا...}

{Alla te nii si jagoya fɛn na fɔɔ a be se min na...}
[Suratu Al Bakara: 286], Ani A ko:

{فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ...}

{Ola; a ye siran Alla ɲɛ a seko damayira la...}
[Suratu At tagaabun:16].

Faranfasiya lorunan kalolabɔ ni denwolo joli cɛ: o ye ko, kalolabɔ la, ni muso saniyala sani a ya lada wagati cɛ, a dagani le a cɛɛ ye ka jɛn ni a ye, kɔɲiyali si t'ola. N'ga denwolo joli la, ni a saniyala sani tele binani ye dafa, a be kɔn a cɛɛ ye ka jɛn ni a ye Hanabilaw ya taga sira malɔnni la. N'ga sawaba ye ko a te kɔn ka jɛn ni a ye. Wa o ye lɔnnikelaw fanba

ya kuma ye; sabu kɔniyali ye sariya kiti le ye, a mako be sariya dalilu la, Kiti nin na, dalilu si tey fɔɔ Imam Ahmad ka min lakali ka bɔ Usman bin Abi Al-Aas fɛ, ko a muso nana a fɛ sani tele binani ye se, a ko: Kana gerɛ n'kɔɔɔ¹.

O te a kɛ fɛn kɔniyani ye sariya la; Sabu a be se ka kɛ yerɛ kɔɔsi kɔson a fɛ, k'a siran ko a ma dengenɛya a ya saniya la, walima ko joli be se ka bɔ jɛn ɔɔɔɔɔ sababu la, walima sababu gerɛw kama. wa Alla le ye lɔnniya ba tigi ye.

Faslu wolonfilanan: ka fɛn labara min be kalolabo bali walima k'alana, ani fɛn min be kɔɔ bali walima k'a cɛn

A be daga muso ye ka fɛn labara min be a ya kalolabo bali ni sarati fila ye:

A fɔɔ: tɔɔ siranya kana kɛ a kan, ni tɔɔ siranya kela a kan o la; a te daga; o dalilu ye Alla kɔɔtani ya kuma ye:

﴿...وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ...﴾

﴿...A kana a yerɛ sama n'a bolow ye ka taga halaki ma...﴾ [Suratu Al Bakara:195],

﴿...وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾

¹ a be Al-Mughni kɔɔ (2/ 252), ani Usman bin Abi Al-Aas ka hadisa, Abdurazaq y'a lakali Musɔnaf kɔɔ hadisa la min jate ye (1202), ani Ibn Abi Shaybah Musɔnaf kɔɔ hadisa la min jate ye (17450), ani Daarimi Sunan kɔɔ hadisa la min jate ye (990), ani Ibn Al-Jarud Al Muntaqa kɔɔ hadisa la min jate ye (118).

{...A kana a yeƐe faga; can na, Alla ye hinebaga ba le ye alu la} [Suratu An Nisaa:29].

A filanan: A ye ke n'a cee ya diƙe ye n'a soƙola ko a deni be cee la, inafɔ a ye ke cee ya lada sigi la cogo la a musakaw be jagoya cee kan min na, a be fen ke min be kalolabo bali; walasa wagati ye janya ani do ye fara a ya musakaw kan, ola; a te daga a ye ka fen labara min be kalolabo bali o tuma na fɔɔ ni cee ya diƙe ye. A b'o cogo kelen na fana, n'a sabati la ko kalolabo balili be kɔnɔ bali, ola; fɔɔ cee ya diƙe ye soƙo. Wa hali n'a dagala yɔɔ min na, min ka fisa a kana a ke fɔɔ ni makoya gwelen do bey; sabula adamadenya toli a cogola, ole ka surun keneya sabati ani kisi la.

Min ye ka fen labara min be na ni kalolabo ye; o fana be daga ni sarati fila ye:

A folo: A kana ke fere ye ka wajibiya fen do ben, inafɔ k'a labara sunkalo surunyali kɔson walasa ka sun don bila walima ka seli ben n'a ye, ani o ɲogonnaw.

A filanan: A ye ke ni cee ya diƙe ye; sabu kalolabo nani b'a bali ka dagamu dafani soƙo, a te daga ka fen labara min b'a ya hake bali fɔɔ ni a ya diƙe ye hali n'a kela muso furusani ye, sabu o be ke sababu ye ka cee ya hake benli teliya a lasegili la n'asoƙo la a lasegili be daga a ye.

Min ye ka fen labara min be kɔnɔ bali; o ye suguya fila:

A fɔlɔ: balili dɔ y'a bali min be dume, o te daga; sabu o be kɔnɔ sɔrɔ la lɔ denw be dɔgɔya, wa o be sariya ka lapini sɔsɔ, min ye ka silama jama caya; ani sabula hakili latigɛ tey ko a denw tena sa; n'o do kela a bena laban muso cɛtigidan ye den t'a fɛ.

A filanan: ka den sɔrɔli bali wagati dɔ kɔnɔ, inafɔ muso min ya kɔnɔta ka ca, ani kɔnɔta b'a sɛgɛ, ola; a b'a kanu k'a ya kɔnɔta laben san fila kɔnɔ siɲɛ kelen, walima o ɲɔgonna, o be daga, n'ga a sarati ye a cɛɛ ye son a ma ani tɔrɔ kana ke muso la. A dalilu ye ko Sohabaw tun be azlu ke o musow la Nabijuma ya wagati la -Alla ka nema ni kisi b'A ma- walasa o musow kana kɔnɔ ta¹, wa o ma o bali ola. Azlu kɔrɔ ye ko: cɛɛ ye jɛn n'a muso ye, ka bɔ a kan ni a bena maniyu bɔ, k'a bɔ k'a ke tagafe bolo kɔ kan.

Min ye ka fɛn labara min be kɔnɔ bɔ, o be suguya fila:

A fɔlɔ: K'a benli lapini walasa k'a halaki, n'a kela nii fiyɛ ni kɔfɛ a la, o ye haramu ye siga si t'ala; sabu o ye nii haramuni fagali ye ni a ma ke ni fagali sababu ye, wa nii haramuni fagali ye haramu ye Kurana ni Sunna la, ani silamaw benkan, Ni a kela sani nii ye fiyɛ a la, o tuma lɔnnikelaw fɔna ɲɔgonko o dagali la. O dɔw k'a daga, ani dɔw k'a bali, ani o dɔw ko: a be daga ka kɔn a ye ke jolikuru ye, o kɔrɔ

¹ Bukhari y'o lakali furu kitabu la, azlu babu la, hadisa la min jate ye (5209), ani Muslim furu kitabu la, babu la: azlu kitw, hadisa la min jate ye (1440), ka bɔ Jaabir ya hadisa la, Alla ka diɲɛ a ma.

ye ko: sani tele binani ye tɛmɛ a kan. O dɔw ko: a be daga ni adamaden danicogo m'a bange ala ban.

Min ka fisa ni kiti la, ole ye k'a bali fɔɔ ni makoya sela a ma, inafɔ bamuso ye kɛ jankarotɔ ye a te se kɔnɔmaya kɔrɔ walima o jɔgonna fɛn; a be daga k'a ben o tuma fɔɔ ni wagati dɔ tɛmɛna a kan mɔɔ dani be se ka bange min kɔnɔ, a be bali o tuma, wa Alla le ye lɔnni бага ба ye.

A filanan: a ganiya kana kɛ a bɔli la k'a faga, inafɔ a bɔli ye kɛ kɔnɔmaya ban wagati la ani wolo surunyali, o be daga, a sarati ye ko tɔrɔ kana kɛ bamuso kan wala den kan, wa ko a makoya kana kɛ operason na, ni a mako kɛla operason na, lahalaya nani le b'ola:

A fɔlɔ: bamuso ye kɛ nii la ani kɔnɔnaden fana ye kɛ nii la, ola; operason te daga fɔɔ ni cogoya gere tey; o ye ko a ya denwolo ye gweleya fo mako ye se operason ma; sabula, farikolo ye lannaya le ye jɔn bolo, a man kan ka wale kɛ o la min ye siranya fɛn ye fɔɔ nafaba dɔ kɔson; ani sabula a be se k'a miri ko tɔrɔ si te operason na, wa tɔrɔ be ta sɔrɔ ala.

A filana: a ye kɛ bamuso sala ani kɔnɔnaden fana sala, ola; a te daga ka operason kɛ k'a bɔ, sabula nafa te sɔrɔ ala.

A sabanan: Bamuso ye kɛ nii na kɔnɔnaden ye sa, operason kɛli be daga k'a bɔ fɔɔ ni siran kɛla tɔrɔ la bamuso kan; sabula min ye kɛnɛkan lɔnni ye -Alla le ye lɔnnibaga ba ye- ko ni kɔnɔnaden sala, a bɔli ka gwele ni operason tɛ, ola; a toli a kɔnɔna b'a bali

kɔɔɔ ɔɔɔ ta la lon nataw la , wa a be gwɛɛɛ fana
sɔɔɔ ala, a fana be se ka to cɛtigidan ye n'a sɔɔɔ a be
lada sigi la cɛɛ dɔ saya kɔɔɛ.

A nanina: Ni ba sala, k'a sɔɔɔ a kɔɔɔnaden be nii
na, ni jigiya tɛ ala ko a be balo operason kɔɔɛ a te
daga.

N'ga ni a be jigiya ko a be balo, o tuma ni a fan dɔ
bola, bamuso kɔɔɔ be faran k'a tɔ labɔ, n'ga ni foy
ma bɔ ala, an ka mɔɔɔw ko Alla ye hine ola: Bamuso
kɔɔɔ te faran ka den labɔ, sabu o ye fari cɛnli le ye.
N'ga min ye sawaba ye, o ye ko kɔɔɔ be faran ni a
bɔli te se ka kɛ ni o tɛ, O ye Hubayra dence ka
sugandili ye, a k'o fɔ Inɔɔɔf kɔɔɔ: ole ka kan.

N'ko: janko an ka wagati nin na operason kɛli te
farikolo cɛnli ye; sabu kɔɔɔ be faran o kɔɔɛ k'a
karan, ani sabula mɔɔɔ min be jɛnemaya la o ko ka
bon ka tɛmɛ su ta kan; ani fana mɔɔɔ min joli be
latanga sariya bolo; o tigi kisili ka bɔ halaki ma o ye
jagoya ye, wa kɔɔɔnaden ye mɔɔɔ ye min joli be
latanga sariya bolo, ola; a kisi kɛla jagoya ye. Alla le
ye lonnibaga ba ye.

Lasɔmini: lahalaya minu la a be daga ka kɔɔɔ bɔ
inafɔ a tɛmɛna cogo min na, jagoya le ka kɔɔɔ tigi ya
dije ye pini a kɛli la, inafɔ furu cɛɛ.

Nin yɔɔɔ la fɛn dafala an tun b'a fɛ ka min sɛbɛ
nin ko nafamaba kan, An danna ala kitiw ju ma ani
a nɔɔɔya fɛnw n'o ya sigilanw ye, N'o tɛ, a

¹ a be Al-Inɔɔɔf kɔɔɔ (2/556).

bolofaraw, ani a kɔnɔnakow ani min be ke musow la o ko la, o ye baji le ye mɔgɔ te se min dan na, N'ga mɔgɔ min be famuyali ke, ale be se ka bolofaranw lasegi ka taga o bɔyɔrɔw ma, k'o kɔnɔnakow lasegi ka taga o ya sariyakolow ma, ani ka fenw suma o nɔgonw ma.

Mufti y'a lɔn ko a ye cɛmance le ye Alla ni A ya danfenw cɛ fen lase la Alla ka Cidenw nana ni min ye ani k'a lagweya danfenw ye, ani ko a bena pininka fen ne la min be Kitabu ni Sunna kɔnɔ, sabula olu fila le ye laslu fila ye, jɔn jagoyala minw famuyali la, ani ka bara ke n'o ye, Wa fen o fen ka Kitabu ni hadisa fɔnkɔnɔgonya, o ye fili le ye min lasegili be jagoya a fɔbaga kan, ani a ma daga ko ka bara ke n'a ye, hali ni a fɔbaga be se ka ke luzura tigi jijabaga ye, ola; a be sara sɔrɔ a ka jija la, n'ga mɔgɔ min b'a ya fili lɔn, a ma daga o tigi ye k'a son ama.

A be wajibiya Mufiti kan ka kɔnɔgweya ke ganiya la Alla kɔrɔtani ye, ani ka dɛmɛ jini a fɛ kɔpɛ bɛɛ la min bena a ma, ani k'A dali sabati ni bɛnsenma la ka taga sawaba ma.

A be wajibiya a kan ko a ya fileli yɔrɔ ye ke fen ye min nana Kitabu ni Sunna kɔnɔ, k'o file ka pinini k'ola, walima lɔnnikelaw ya kumaw la minw b'a dɛmɛ o fila famuyali la.

wagati caman ko dɔw be ke, mɔgɔ b'o ko jini lɔnnikelaw ya kumaw la, o kɔfɛ a te foy sɔrɔ min b'a hakili sigi a kiti la, tuma dɔ yere a t'o fɔli sɔrɔ fiyew, n'a segila Alla ya Kitabu n'a ya Ciden ya Sunna ma,

o fila kitiw be bange a ye yɔɔɔ surun na a gwɛni, o be kɛ ka bɛn ni kɔnɔnagwɛya ni lɔnni ni famuyali le ye.

A wajibiyala mufti kan a ye sumaya kiti dili la ni kow ma bange kosɔbɛ, wa a man kan ka kɔɔɔɔ, kiti joli joli le n'a kɔɔɔɔla ala, o kɔfɛ a bangela a ye fileli fitini kɔfɛ ko a filila o kiti la; a be nimisa o ko la, tuma dɔ la a tena se k'a latilen.

Fatwa bɔbaga, ni mɔgɔw ka sumaya ni hakili sigi lɔn ala, o be la a ya kuma la ani k'a jate. N'ga n'o k'a ye kɔɔɔɔbaga ye, -wa kɔɔɔɔbaga ya fili ka calanaya si te kɛ olu la a ya fatwa la, Ola, a ya kɔɔɔɔ n'a ya fili sababu la, a k'a yɛɛɛ ni mɔgɔ gerɛw bali lɔnni ni sawaba ma min b'a fɛ.

An be Alla kɔɔɔtani dali k'an ni an balima silamaw kanda ka taga A ya sira tilennin ma, ani k'an ya kow ta n'A ya kɔɔɔsili ye, k'an tanga fili ma n'A ya tanga ye, Alla ye fonisereba le ye ani sonnikelaba; ani Alla ye nɛma ni kisi kɛ an ka Nabijuma Muhamadu, a ka so mɔgɔw, ani a ka sɔhabaw bɛɛ kan. wa tano suguya bɛɛ ye Alla ta ye, min ka nɛma sababu la kɛwalepumanw be dafa.

A dafala ni dɛɛɛbagatɔ ya sɛbɛlikɛna ye ka taga Alla ma

Muhamad As Solih Al-Usaymiin

Juma lon waduwa seli wagati la

Shaaban tele tan ni nani Silamaya san hijira
1392

*

الفهرس

Nin Cikan ye musow ya joli malɔnniw ko la.....	2
Nin ye Cikan musow ka joli malɔnniw ko la.....	2
Tilanyɔɔ ɔɔɔ: kalolabɔ kɔɔ ani alapini.....	4
Tilanyɔɔ filanan: kalolabɔ wagati ani a janya.	5
Faslu sabanan: ko minw be don kalolabɔ kan	14
Faslu naninan: kalolabɔ kitiw	18
Faslu lorunan: lada joli tigeɓali(Istihado) ni a kitiw	38
Istihado lahalayaw:.....	39
muso ya lahalaya minw ɓɔni ne Mustahado fe:.....	43
Istihado kitiw:	45
Faslu wɔɔɔɔna: bangeli joli ani a kiti.....	47
Bangeli joli kitiw:.....	49
Faslu wolonfilanan: ka fen labara min be kalolabɔ bali walima k'alana, ani fen min be kɔɔ bali walima k'a cɛn.....	52